

МИХАЙЛО СТЕЛЬМАХ

Ж А З Ж М

МИХАЙЛО СТЕЛЬМАХ

Ж А З Ж Ш

Віршовані казки

Для молодшого шкільного віку

Малюнки

Владислава Ширяєва

Передмова

Всеволода Нестайка

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1982

С героями сказок выдающегося украинского писателя, лауреата Ленинской, Государственной СССР и Шевченковской премий, Героя Социалистического Труда Михаила Стельмаха маленькие читатели уже успели подружиться. Эта книга — новая встреча детворы с полюбившимися им героями — маленькой девочкой Аленкой, симпатичными обитателями лесного царства...

Рецензент
Н а т а л я З а б і л а

С79 Стельмах М. П. Казки: Віршовані казки. Для мол. шкіл. в. / Мал. В. Г. Ширяєва; Передм. В. З. Нестайка; Рецензент Н. Л. Забіла.—К.: Веселка, 1982.—124 с., іл.

Казки видатного українського письменника, лауреата Ленінської, Державної СРСР та Шевченківської премій, Героя Соціалістичної Праці про пташок та звірят, про дружбу і взаємодопомогу.

С 70802—057 209.82.4803010200.
M206(04)—82

У2

КАЗКИ СТЕЛЬМАХА

Казка...

Після коліскової, яку співала тобі мама, це був перший художній твір, з яким ти, юний друже, познайомився у житті.

І для самої мами твоєї, і для тата, для дідуся твого й бабусі, для давніх-прадавніх предків твоїх це теж був перший художній твір.

Ще не було на землі не те що метро й тролейбусів, а й звичайного візка, ще навіть не винайшли колесо, ще жили люди в печерах і полювали на мамонтів, а вже творили казки... І спершу у казках з'явилися чоботи-скороходи, летючий корабель, чарівне люстерко... А вже потім винайшли й змайстрували люди і автомобілі, й літаки, й телевізори. І якби не було казок, в яких відбивалися мрії людей, не змогли б ті мрії втілитися у життя. Бо кожна справа починається з уяви про неї.

Та не лише мрії про те, щоб швидше пересуватися, літати в небі, на великій відстані бачити, де що робиться, відбивалися у казкових творах.

Головне, про що завжди йшлося у казках,— це одвічна боротьба добра і зла.

Многолике й підступне зло на землі, але невтомні й непереможні сили добра.

А починається боротьба з себе самого, з подолання в собі таких простих, звичайних, загальновідомих недоліків та хиб, як лінощі, байдужість, страх, зазнайство, хитрість, лукавство, нечесність...

Цьому здебільшого й присвячувалися казки про тварин, найчисленніші, найпоширеніші, найдревніші з казок.

От давай-но згадаємо з тобою, що було раніше,— чи спершу ти побачив живого зайця, а вже потім познайомився з казковим зайчиком-побігайчиком, чи навпаки?..

Думаю, друже мій, що навпаки.

Навіть якщо живеш ти у селі, де іноді зайці забігають на твій город, щоб поласувати свіжою капустою, то й то, мабуть, все-таки мати чи бабуся вже встигли розказати тобі казку про симпатичного вуханя перш, ніж ти побачив його живого.

Так уже повелося, що зайчики-побігайчики разом із лисичками-сестричками, вовчиками-братиками, їжачками, ведмедями та іншим лісовим товариством стали найулюбленішими героями дитячих казок — і народних, і так званих літературних, тобто створюваних письменниками. Особливо зайчики.

І не лише в нас, а й в усьому світі. На чолі величезної всесвітньої армії казкових героїв, попереду всіх іде не грізний лев, цар звірів, не вовк, не ведмідь, а косоокий заєць (честь йому і хвала!).

От і в цій книзі ти зустрінешся з давнім приятелем своїм, зайчиком.

Думаю, тобі сподобається казка-жарт «Заячий секрет». Так, як подобалася в ній зайчатам «секретна» страва, завдяки якій зробилися вони такими спритними й дужими, що старий вовцюга ніяк не міг наздогнати їх.

Впав, захекавшись, в знемозі,
А зайчата на дорозі
Стали весело вкрузка
Та й танцюють козачка.
Вовк дивився, вовк журился
І голодним в ліс поплівся;
Знав би він секрет зайців,—
Сам би кашу манну їв!

Аж мені самому навіть захотілося манної каші, коли я читав цю казку.

І я не знаю, як у тебе (може, ти ніколи, на щастя, не знав зубного болю), а в мене викликали щире співчуття переживання бідного зайця, в якого боліли зуби і який у розпачі звернувся до жаби-шептухи.

Шептуха-жаба «пошептала, поплювала, заробіток в зоб поклала», та угамувати зубного болю, звичайно ж, не змогла.

І цілком справедливо

Дрізд їй крикнув з деревини:
Гнати жабу з медицини!

Тоді тільки й звернувся бідолага, як і слід було, до лікаря-
дятла. І негайно з'ясувалася причина хвороби.

— Ти не чистиш зуби, зайче.
І все лихо йде від цього,—
Каже дятел зайцю строго,—
І твої погані зуби
Доведуть тебе до згуби.

Ти вже, звичайно, догадуєшся, чому тепер у зайця не бо-
лять зуби (казка так і називається — «Чому в зайця не бо-
лять зуби»).

Цікаво буде тобі, друже, прочитати і про фантастичні при-
годи вуханя Непослушка, що виявив несподіваний для зая-
чого роду потяг до музики й танців і досяг колосальних
успіхів у цьому.

Навіть хтось став приміряться,
Чи не можна виступ зайця
Для ефектності подати
Разом з танцем лебедят.

Крім зайців у казках книжки, що перед тобою, діють
і кмітливі їжачки («Бурячок і їжачок», «В їжаковім вітря-
ку»), і ледачкуватий кріт («Чому кріт не з'являється на
світ»), і хитрий лис («Що посієш, те й пожнеш»), і роботя-
щий ремез («Як ремез розбивав кригу»), і ціле сімейство
мешканців лісового царства: баран Рахуба, пес Рябко, се-
лезень Основа... («Лісова казка»).

Навіть ще не почавши читати, тільки розкривши книжку
і побачивши веселі вигадливі малюнки талановитого худож-
ника Владислава Ширяєва, ти вже зрозумієш, що все це на-
писано з лагідною усмішкою, з теплим гумором, цікаво й до-
тепно.

Співучо-віршовані рядки казок, нанизуючись, як разки
намиста, вкладаються у твою пам'ять легко, самі собою,
щоб лишитися там одразу й надовго.

Де у ремеза
Та сила?
Він дрібненький,
Мов горіх,—
Розбирає качку сміх.—
Сила, звісно,
Є в орла,

У журавки,
В журавля,
Є у гуски,
В трясогузки,
В гусака
І кулика,
Є в лисухи,
У чорнухи,
У шпака
І у чирка,
І в чубатого нирка,
В коноплянки,
У вівсянки,
В качки-прачки,
Задавачки
І в зозулі-
Одиначки.
Тільки в ремеза,
Пробачте,
Нема сили,
Хоч заплачте.

Це читається одним подихом, з веселою грайливою насолодою.

Автор цієї книжки — видатний український радянський письменник, Герой Соціалістичної Праці, академік, лауреат Ленінської, Державної СРСР та Шевченківської премій Михайло Панасович Стельмах.

Запам'ятай, друже, це ім'я!

Познайомившись зараз з його казками, а потім з віршами для дітей, ти станеш його читачем на все своє життя. Коли трохи підростеш, з захопленням прочитаєш ліричні повісті «Гуси-лебеді летять» та «Щедрий вечір». А як будеш уже дорослим, то зачитуватимешся романами «Велика рідня», «Хліб і сіль», «Кров людська — не водиця», «Чотири броди»...

І може статися зараз так, що в один і той же день ти читатимеш ці казки, твій старший брат «Щедрий вечір», твої батьки «Велику рідню», а твоєї найменшій сестричці вихователька у дитсадку читатиме «Як журавель збирав щавель».

Для кожного людського віку, від наймолодшого дитячого — дошкільного, до найстаршого дорослого — пенсійного, знаходить Михайло Стельмах своє мудре проникливе слово, що доходить до самого серця, примушує задуматися, відлунює схвильованим відгуком.

Рідко кому з письменників щастить на такого масового читача.

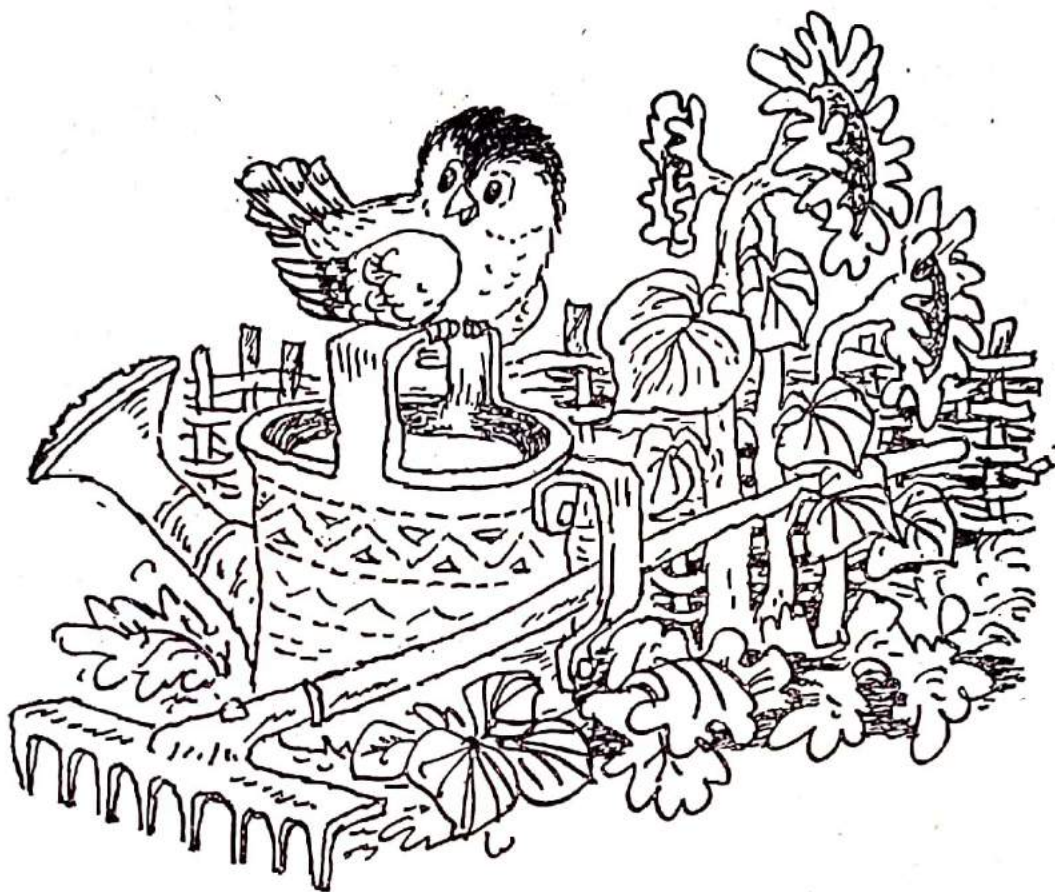

У 1982 році, 24 травня, Михайлові Панасовичу Стельмаху виповнюється сімдесят. Він у розквіті творчих сил і невичерпного, як гірське джерело, таланту. Тож давай, друже, ми з тобою і з мільйонами-мільйонами читачів його, і юних, і дорослих, побажаємо Михайлові Панасовичу міцного здоров'я, творчого натхнення, незрадливого гумору і багато-багато нових прекрасних книжок для тебе, для твоїх батьків, для всього-всього народу нашого!

Всеволод Нестайко

БУРЯЧОК І ЇЖАЧОК

На городі,
Що при броді,
Біля гатки
В грядку-
Латку
Сам, без матері,
Без татка,
Їжачок,
Мале дитятко,
Садить носом
Бурячок,—
Проштовхнув
У грядці дірку.
В дірку
Вкинув насінинку.
Славно,
Справно
Їжачок

Посадив
Свій бурячок.
Шубу знявши
З голочок,
Заскородив
Грядку-
Латку
Та й бігом
З відром
До броду —
Лле на грядку
Теплу воду.
Їжачок,
Мале дитятко,
Сам полив
З посівом грядку.
Потім став
Собі на кладку

Та й гадає
Важно гадку:
Що йому
Робить і як,
Щоб на славу
Ріс буряк?

Промайнуло
Кілька днів,
Бурячок
Зазеленів.
Їжачок
Взяв сапку
В лапку,
Посапав
Світанком грядку,
Щоб не муляли
Грудки
Бурячка
Попід боки.
Не лінився
Їжачок —
Доглядав
Свій бурячок —
Шарував
І поливав,
Різних добрив
З віз привіз,
А буряк
Все ріс і ріс
І угору і униз.

Пролетіло
Тихе літо,
Із полів
Зібрали жито,
І моторний
Їжачок
Сам прийшов
По бурячок.

На городі
Їжачок
Смикав з грядки
Бурячок
І руками,
І ногами,
Гичку стис
У кулаки,
Підривався
Під боки,
Та не зрушився
Ніяк
З ґрунту
Капосний буряк.

Їжачок,
Мале дитятко,
Утомився,
Зажурився
І заплакав
Біля грядки.
Їжакові мама
Й татко
Чують, плаче
Їх малятко,
Та й бігцем, тюпцем
Із хатки
Перебігли разом
Кладку:
— Не ридай,
Їжаченятко,
От ми разом
Так і сяк
З грядки
Витягнем буряк,—
І всі троє
Дружно, любо
Буряка
Беруть за чуба.
Потягнули

Вгору, вбік,
Смик уліво,
Вправо — смик,
А буряк
З землі — ніяк!
Здивувались
Мама, татко:
— От який буряк
В малятка! —
Та й на поміч
Звуть в долину
Їжакову
Всю родину.

Позбігалися тітки,
Наїжачені дядьки.
Швагери
І дівери,
І брати,
І свати,
І зовиці,
І сестриці,
І малята-
Небожата, —
Всі колючі,
Всі чубаті.
Стали колом
Тісно в полі,
Узялися
Так і сяк
І за гичку,
Й за буряк,
Разом крикнули

Улад,
Похилилися
Назад —
На всю силу
Їжачину
Потягнули
Бурячину.
І поволеньки
Отак
З грядки
Вирвали буряк!
Не буряк,
А бурячище —
На півметра
Корневище!

Здивувався
Їжачий рід:
— Є ж у світі
Корнеплід!
Де й коли
Такий поріс?
Не поміститься
В наш віз! —
І всім родом
Понад бродом
Буряка
Із грядки-
Латки
Покотили
Аж до бору
На зимівлю
У комору!

В ІЖАКОВІМ ВІТРЯКУ

(За народними мотивами)

В день врожаю так і сяк
Змайстрував їжак вітряк:
Стіни дранкою покрив,
Крила з лубу поробив.
Вітер вдарив із борів,
Вітер крила закрутив —
І посипалась мука
У приполи¹ їжака;
І на radoщах їжак —
Руки в боки — і в гопак!
На вітряк тюпком, бігом
Звір посунув із зерном.

---

¹ Приполи — поли одежі, за-
вернуті так, щоб у них можна
було що-небудь покласти.

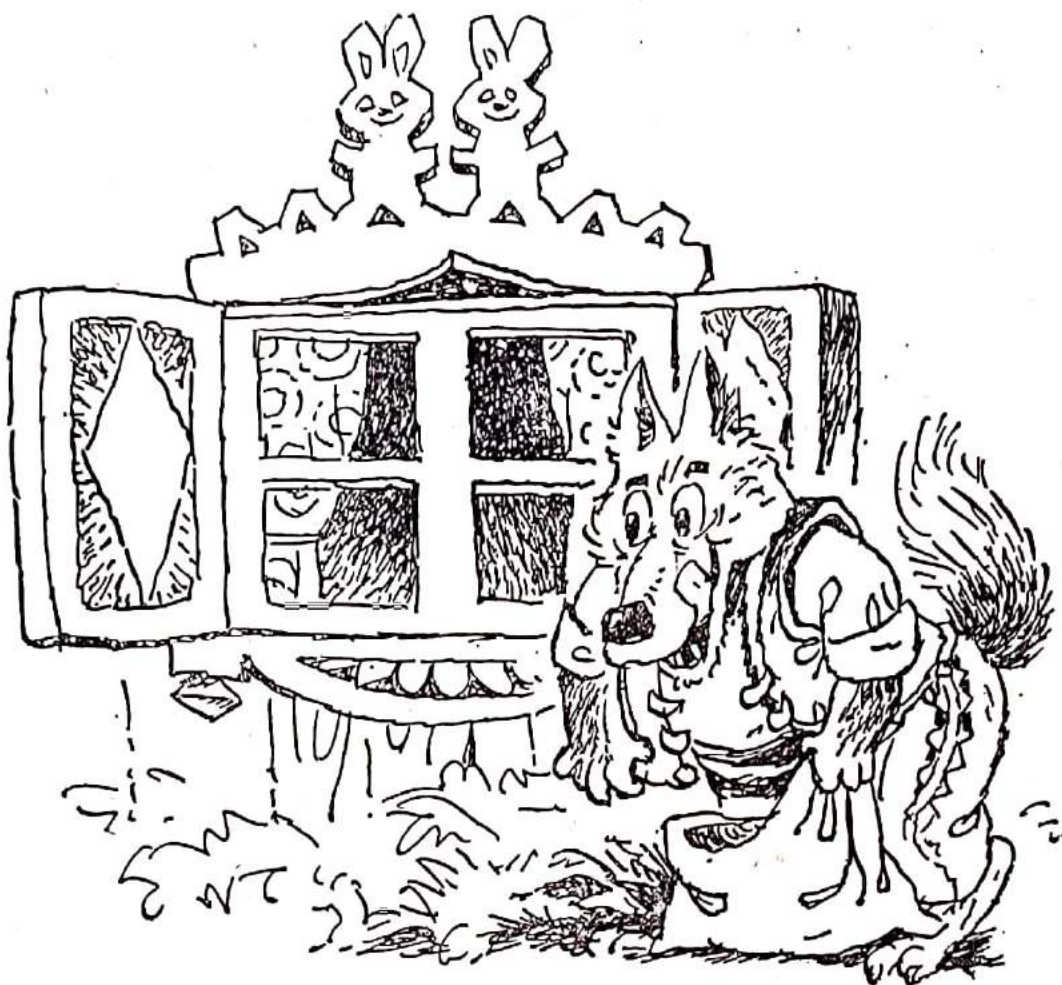
Два мішки ведмідь приніс,—
Ледве-ледве в двері вліз.
Борсучище-лежебок
Притаскав один мішок,
У куток мішок поклав
І на ньому задрімав.
Потім всунувсь в шубі кріт.
Хоч і лився з нього піт,
Але він волік овес —
На кисіль піде увесь.
Цап з цапихою удвох
Принесли сухий горох,
Бо з горохом пиріжки
Полюбляють їх дітки.
Зайця теж не брала лінь —
В торбі він приніс ячмінь.
Свині ж возять на возах
Кукурудзу в качанах,
Бо її вродило так,
Що не вмістиш і в вітряк.
Хитруватий злодій-лис
Лантух гречки тихо вніс,
Поклонився низько всім:
— Я уже м'ясця не їм,
Перейшов на пампушки,
На гречані галушки.—
Та озвався з коша їжак:
— Ой не так, не так, не так!
Ще сьогодні хижий лис
У зубах куріпку ніс! —
Як розсердиться кабан:
— Знову, лисе, за обман!
Ти і гречку десь украв,
Бо не сіяв, не орав! —
Лис мерщій із вітряка,
Кинув гречку в їжака.
Запитав усіх їжак:
— Може, зробимо отак:
Для куріпчиних дітей
Змелем лантух гречки цей?

— Згода! Зробимо отак! —
Загукав увесь вітряк.—
А підступних злодіяк
Ми не пустим на вітряк!—
Вітер вдарив із борів,
Вітер в крилах загудів,
Вітер крила закрутив,—
І муки тугий струмок
Ллється зразу у мішок.
Знов не витримав їжак —
Потягнуло на гопак,
А за ним ведмідь присів,—
Закружляв танок звірів,
Всюди стукіт, всюди гук,
Аж прокинувся борсук:
— Не жалійте, звірі, ніг! —
Крикнув він і спати ліг.
З їжачихою їжак
Ходить кругом так і сяк.
Із крота вже ллється піт —
Не жаліє кріт чобіт:
— Гей, давай, давай, давай
І на щастя, й на врожай!—
Цап з цапихою удвох
Весь розсипали горох,
А вітряк все хить та хить —
Це танцює так ведмідь:
— Ось ударге ще отак,
Щоб гойднувся весь вітряк! —
Навіть заєць із дітьми
Б'є підлогу чобітьми:
Лис вже зайця не ляка,
А в мішки тече мука,
А в мішки тече мука!

ЗАЯЧИЙ СЕКРЕТ

(Казка-жарт)

Заєць-батько у крамниці
Піввідра купив пшениці,
Сів з пшеницею на віз
І на млин її завіз,
У млині коза в спідниці
Точно зважила пшеницю,
А мірошник, сплюх-борсук,
В діжку висипав мірчук,
Записав його у книжку
Та й вмоستився спати в діжку —
Ліг на лапу і за мить
Так хропе, що млин тремтить.
Бідний заєць ледь не плаче:
— Встань, борсуче, встань, земляче,
Роздери зайчаткам круп

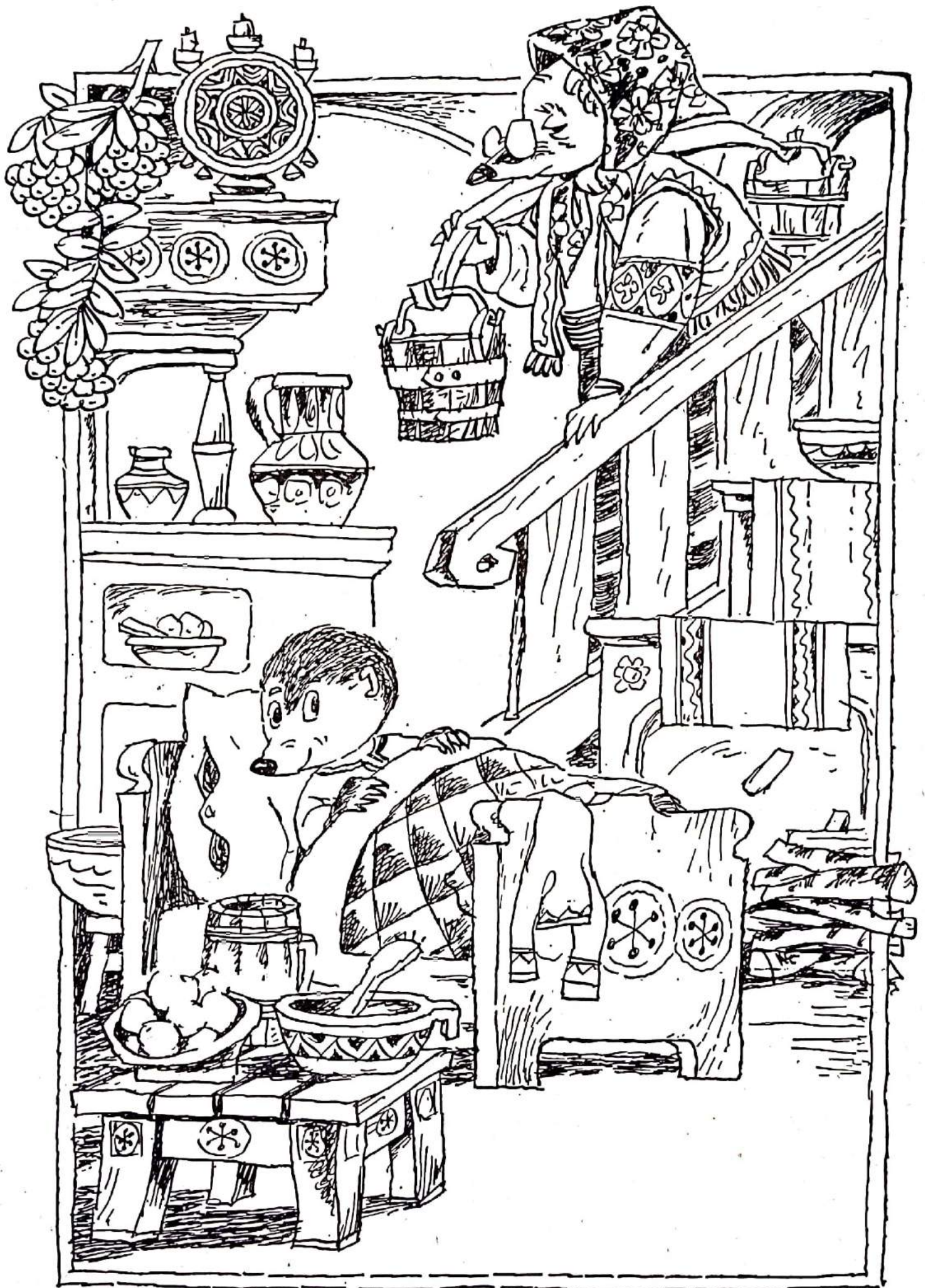
І на кашу, і на суп,
Бо нема зимою паші,
Діти ж просять супу й каші.
— Хай пождуть зайчатка трішки,—
Обізвавсь борсук із діжки.—
Я лиш зиму пересплю,
А весною круп вмелю.—
Та й накрився з головою
Кожушиною новою.

Заєць схлипнув у млині:
— Що ж робить тепер мені?—
Лихо зайцеві у світі —
Пропадуть без манни діти.
Кізка ніжками туп-туп:
— Ми самі намелем круп! —
Та й бігом з відром угору,
В кіш пшеницю сипле скоро.
Затремтів старенький млин,
І почав молоти він...

Розпрощавшись з козою,
Заєць біг в ліси з крупою,
А до зайця навпрошки
Звідусіль спішать дітки,
Похуділі, помарнілі,
Та усі для зайця милі.
Заєць каже казку їм
І веде усіх у дім.
В домі зайця піч здорова,
А у ній сухенькі дрова.
Заєць дрова запалив,
У горня водиці влив
І з відра засипав круп
Та й до печі туп-туп-туп:
— Гей, варися, манна каша,
На усю родину нашу...—
Прямо з полум'я горщок
Заєць ставить на пеньок.
Каша вийшла без догани —

Діти всю поїли манну,
Потім, ставши укружка,
Станцювали козачка.
З того дня щодня без каші
Не жили зайчата наші,
І на диво звірини
Стали дужими вони.
Якось їх побіля лугу
Перейняв старий вовцюга,
Гнався, гнавсь за ними вовк,
А який із того толк?
Впав, захекавшись, в знемозі,
А зайчата на дорозі
Стали весело вкружка
Та й танцюють козачка.
Вовк дивився, вовк журився
І голодним в ліс поплівся;
Знав би він секрет зайців,—
Сам би кашу манну їв!

ЧОМУ КРИТ НЕ З'ЯВЛЯЄТЬСЯ НА СВІТ

У кротихи
Сталось лихо,
І кротиха
Плаче тихо
У норі
Від світання
Й до зорі.
У кротихи
Любий кротик —
Чорна шубка,
Чорний ротик —
Розлінився
В самий край:
Не виходить
Навіть в гай.
У оселі,
На постелі,
Загорнувшись

В кожушини,
До полудня
Спить дитина.
А як встане,
То в постіль
Просить в мами
Хліб і сіль,
Борщ з грибами
Та кисіль.
Ну, а мама,
Так, як мама, —
Сипле в миску
Борщ з грибами,
Крає хліб,
Несе кисіль,
Не до столу,
А в постіль,
Та й говорить

До дитини:
— Ти б хоч вмився,
Любий сину,
Хоч промий
Свої очиці,
Я подам тобі водиці,
Не з криниці,
А тепленької
З горнятка,
Вмийсь хоч лапкою,
Дитятко...—
А дитина
Позіхає,
Ліньки спину
Вигинає:
— Я вмиватися
Не хочу,
Бо біда,
Як зайде вода
У очі.—
Та й бере
У мами горщик,
Де парує
Свіжий борщик.
Так і жив
Собі в оселі,
Так і їв
Собі в постелі
Мамин кротик —
Чорна шубка,
Чорний ротик.

От пройшло
Із пару літ,
Із дитятка
Виріс кріт.
В нього вже
Не лапки — лапи,
Розчепірились,
Мов краби,

І не шубка
В нього — шуба,
І не зубки —
Добрі зуби,
Тільки зменшились
Очиці
Без вмивання,
Без водиці.
Та не журиться
Цим кріт,
У оселі
На постелі
Поїдаючи обід...
Але якось
Восени
Забажав кріт
Свіжини.
Він почув,
Як угорі
Біля самої
Нори
З груші
Сипались грушки,
Та не в рот,
А у город.
Кріт послав би
Рідну маму
По грушки-
Гнилички,
Та, на лихо,
Мама саме
В молоденької
невістки
Парить квашу,
Варить кашу
Й борщ з грибами.
Кріт вертівся,
Кріт крутився
На постелі:
Можна б вийти

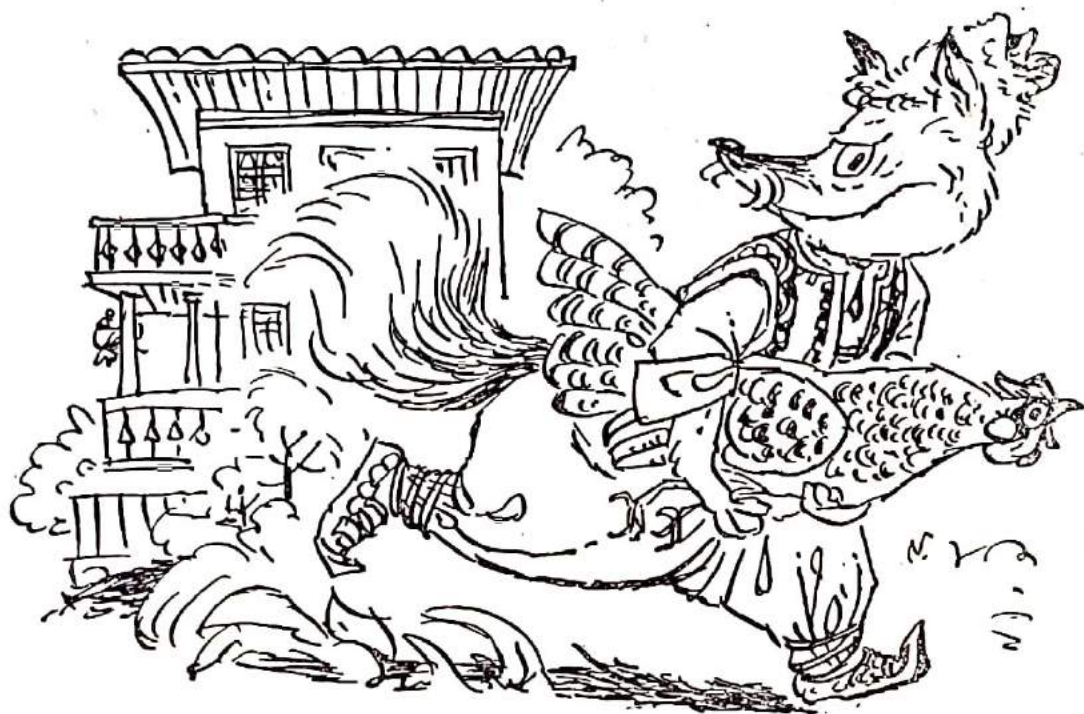

Із оселі
Замість мами
По грушки-гнилички,
Та не хочеться
Кротові
Підійматись
    у діброву,—
Це ж турбота,
Це ж робота,
Це ж згинатись,
Розгинатись,
Це ж, дивися,
Ненароком
Попаде росиця
В око.
От аби у добру пору
Закотилась
Грушка в нору,
Мав би кріт
Собі обід.
А тим часом
Чує кріт —
Підвело йому
Живіт.
Каже кріт собі
    під ніс:
— Ох, прийдеться
Йти у ліс.
Принесу мішок
Грушок,

Принесу я сам у дім,
Сам помию,
Сам поїм.—
Кріт узувся,
Одягнувся,
Взяв під руку
Шапку-бирку
Та й посунувсь
З ліжка в дірку.
От і виліз
Кріт на світ,
Крадькома
На сонце — глип,
Та й очицями
Кліп-кліп
І від променя
Осліп.
Кріт скоріш
Без шапки-бирки
Опустився
В рідну дірку.
З того часу
Більше кріт
Не з'являється
На світ.
Він літує
І зимує
У норі,
Тільки шапку
Залишає угорі.

ЩО ПОСІЄШ, ТЕ Й ПОЖНЕШ

(За мотивами болгарської народної казки)

Хитрий лис, щербатий лис
Уночі у клуню вліз,
Нишком виліз на драбину,
А з драбини — на бантину, —
Курку — хап! — і у торбину...

Курка чує, що біда,
Курка в крик: «Кудах!
Ку-да?!»

У цю пору коло хати
Бігав наш Рябко вухатий.
Крик почув Рябко — і вмить
Рятувати курку мчить.

Лис злякався — скік з драбини,
А вона йому на спину, —

Прищемила хвіст, торбину.
З-під драбини вирвався лис,
А Рябко його — за хвіст.
Лис на вулицю як двине,
Кинув курку і торбину,
Лис — в городи, у жита,
А Рябко вчепивсь в хвоста :

— Я тебе провчу як треба!
Буде, лисе, комір з тебе!

Як рвонеться злодій-лис —
Хвіст — в Рябка,
а лис — у ліс...

І голодний, і безхвостий
Чеше лис до вовка в гості.

Вовка він не раз дурив,
На дурничку їв і пив;
Насміхаючись над вовком,
Крав м'ясце у нього ловко.

От до вовка лис помчав,
На порозі
У знемозі
Лис упав.

Чує: пахне в хаті м'ясо,
Пахнуть смажені ковбаси:
— Любий вовчику-браток,
Дай мені м'ясця шматок...
Знаю, друже, твою ласку,—
Принесеш мені ковбаску!..

Обізвався з хати звір:
— Утікай, поганцю, в бір.
Я узнав твою натуру —
Оббілюю зараз шкуру!

Лис підвівся, застогнав,
Лис поволі почвалав,
І голодний, і безхвостий.
— Ну, куди б звернути в гості?
До ведмедя б взяти вбік? —
Так у нього ж вкрав щільник...
Може, кізку навістити? —
Так поїв у неї діти.
В кабана ж вкрав поросля,
А у гусоньки — гуся...
Не підеш нікуди в гості!..—
Йде і стогне лис безхвостий.

Стрівся лис із горобцем:
— Нагодуй мене хлібцем!—
А горобчик — хлопчик щирий —
Виніс лису хліба й сиру.
З'їв усе до крихти лис,
В горобцеву хату вліз,

І, горобчику на диво,
Випив лис барилко пива
Та й питає горобця:
— Де дістав хлібця, пивця?

Горобець говорить лису:
— Засівав я коло лісу
І пшеницю, і ячмінь,
І ти, лисе, красти кинь,
Та почни орати ниву —
Буде в тебе хліб і пиво.—

Гірко лис зітхнув:
— Ох, ох!..
Почнемо трудитись вдвох.

Надійшла пора орати,
Орачів зве сонце з хати.
Вийшли лис і горобець —
І на поле навпростець.

Горобець оре як треба.
Лис очей не зводить з неба,
Далі каже горобцю:
— Бачиш хмару чорну цю?
В ній дримає блискавиця,
Що вбиває звіра й птицю.
Я піду вклонюся їй:
«Нас з горобчиком не вбий!»

Лис мерщій побіг в долину,
А смерком
                    ліском
                                    тюпком —
На вечерю із пивком
Та й горобчику — хвалиться:
— Стримав хмару
                                    й блискавицю!

Бреше лис і їсть за трьох
Та за пивом ходить в льох.

А горобчик каже лису:
— Все зорав я коло лісу,
Завтра висієм зерно,
Ну, вже й спать пора давно.

Горобець прокинувся вранці,
Лис хропів ще на лежанці,
Ледве-ледве лис устав,
Похмелятися почав.

Горобець кричить на лиса:
— Чуєш, лисе, не барися,
А берися за мішки —
І на поле навпрошки...

От горобчик сіє просо,
Лис на небо блима косо.
Далі каже горобцю:

— Бачиш хмару сизу цю?
Бачиш, небо все вкриває,
Нас з тобою повбиває.
Я піду вклонюся їй:
«Нас з горобчиком не вбий». —
Лис мерщій побіг в долину.
Під кущем проспав всю днину,
А смерком

ліском

тютюком —

На вечерю із пивком.

В хату лис із сміхом лізе:
— Одвернув я хмару сизу! —
Бреше лис і їсть за трьох
Та за пивом ходить в льох.

А горобчик каже лису:
— Вже засіяв коло лісу.
Буде просо в нас, ячмінь,
Буде все! Цвірінь-цвірінь!

Проминуло днів доволі,
Горобець трудився в полі,
Лис вовтузився в дворі
Й пив од ранку й до зорі.

В лиса очі аж заплили,
Лис ходив в здоров'ї, в силі,
Тільки в лиса у жнива
Розболілась голова.

— Так гуде, немов дуплянка¹, —
Не піду я жати зранку.
А в полудень виглядай —
Вийду я збирать врожай.

---

¹ Дуплянка — видовбаний вулик.

Лис розлігся у кімнаті,
Горобець йде в поле жати,
До зорі маленький жав,
Лис до ночі пролежав.

Звіз горобчик з поля жито.
— Лисе, будем молотити! —
І зітхнув ледачий лис:
— Та... змолотимо колись.

І розсердився горобчик,
З огорожі вирвав стовпчик:
— Як не кинеш, лисе, лінь,
Я тобі — цвірінь-цвірінь! —
Не дам хліба, не дам пива,
За роботу, лисе, живо!

Лис зітхнув, поліз на стіг,
А якраз вітрець пробіг.
Лис зрадів і каже з стогу:
— Вийшла буря на дорогу,
Буря нам розвалить стіг.
Я спиню її! Побіг!

Лис мерщій побіг в долину.
Під кущем проспав всю днину,
А смерком
ліском
тюпком —
На вечерю із пивком.

В хату лізе лис, мов фура:
— Одвернув я, — каже, — бурю! —
Бреше лис і їсть за трьох
Та за пивом ходить в льох.

А горобчик гордовито:
— Змолотив я, лисе, жито,
Наносив зерна засік —
Хватить нам на цілий рік!

— От і добре, — лис говорить, —
Оженюсь я, пташко, скоро.
Переїду в інший край,
То поділимо врожай.

Просто будемо ділити:
Ти маленький, я — великий,
Дев'ять часток — візьму я,
А десята вже — твоя...

— Це грабіж!
— горобчик каже, —
Забирайся з хати, враже! —
Лис очима люто — блим.
— Сам втікай, бо зараз з'їм!

Зажурилася пташина,
Вийшла з хати на стежину,
І стежина повела
Пташку прямо до села.

Йде горобчик і ридає,
Наш Рябко його стрічає:
— Хто тебе зобидив так?
Я його зітру на мак!
— Лис безхвостий, лис щербатий
Вживає мене з хати!..

— Лис безхвостий? Лиходій!
Це старий знайомий мій.

Ну, бігцем до нього в гості,
Щоб загинув лис безхвостий!

Сів горобчик на Рябка,
Та й помчали до ліска.
Долетіли вдвох до хати,
Бачать — в хаті лис щербатий
Всівсь на стіл і їсть сальце
Та в щербину лє пивце.

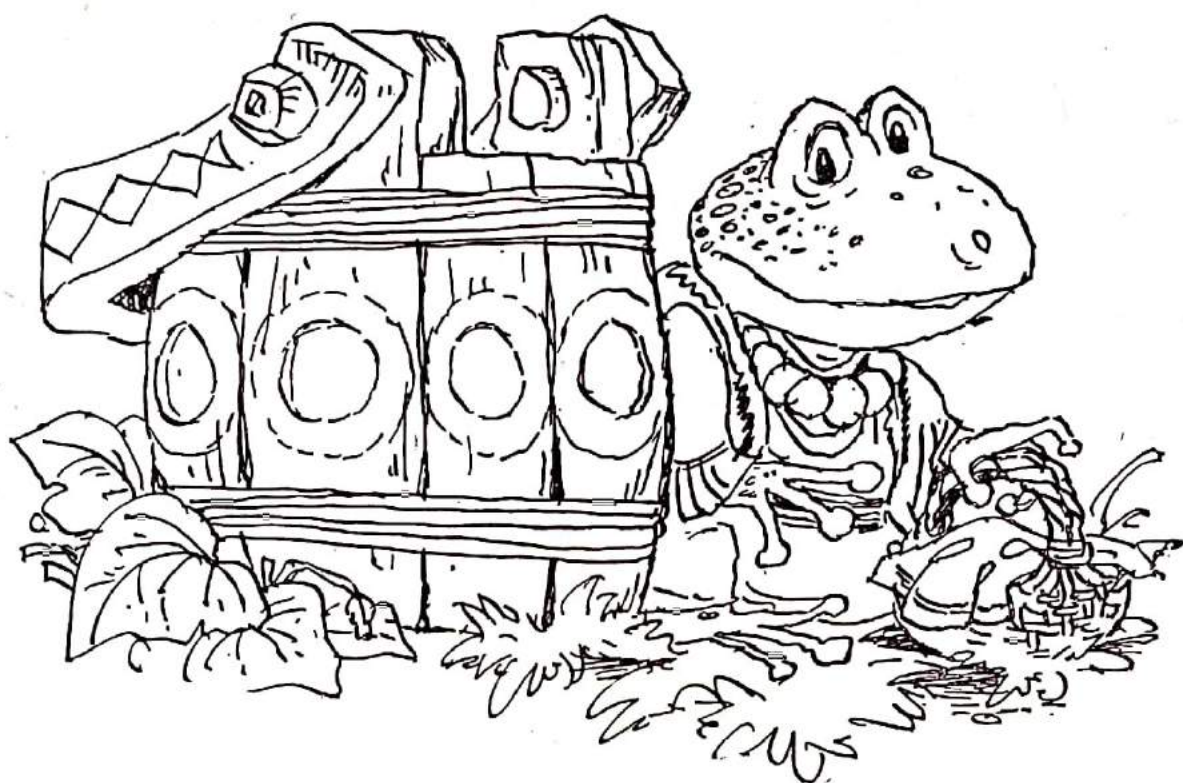
Кинувсь наш Рябко на нього.
Лис зі столу — до порога,
А з порога та й до стогу,
А від стогу прямо в ліс,
А Рябко його — за ніс:
— Я тебе провчу як треба!
Буде, лисе, комір з тебе! —
Й покотилися клубком
Дубняком, березняком...

Переміг Рябко наш лиса,
На ворюгу подивився:
— Так ти, лисе, і пропав!
Що посіяв, те й пожав!

ЧОМУ В ЗАЙЦЯ НЕ БОЛЯТЬ ЗУБИ

Розболілись в зайця зуби,
 З болю в зайця спухли губи,
 Як м'ячі, набрякли щоки,
 Сів і стогне косоокий.
 — Ох, яке у зайця лихо! —
 Ходить-журиться зайчиха,
 Зайця кутає у хустку,
 Подає йому капустку,
 Моркву з перцем,
   баклажани —
 Все найкраще із баштана.
 Відгортає заєць страви,
 Сів, зітхаючи, на лаві
 І в зайчат питає тихо:
 — Де взялось на мене лихо? —
 А зайчатка хором з хатки:
 — Цього ми не знаєм, татку,

Не боліли в нас ще зубки...—
Та й вдягаються у шубки,
Бо їм час іти в долину
На нову кінокартину.
Заєць гроші їм виймає,
Щоки лапками стискає,
Бо йому не до картини:
Сльози, наче горошини,
Із очей течуть на щоки...
Сів і оха косоокий.
Тут прийшла шептуха-жаба,
Зупинилась біля граба:
— Чуєш, зайче, в цьому гаю
Я всім зуби замовляю,
Не скупись лише на плату! —
Та й до зайця суне в хату.
Узяла з водою миску,
Запалила смільну тріску,
Тріску кинула у воду,
Важко всілась на колоду,
Пошептала, поплювала,
Заробіток в зоб сховала
Та й говорить до зайчихи:
— Від горілки в зайця лихо.
— Не кажіть мені такого:
Не куштує він спиртного,
Росу п'є лишень з травиці...
— Хай не п'є він і росиці!
Хай не їсть він і капусти,
Тоді зайцеві відпустить! —
Розпустила жаба рота
Та й полізла у болото.
Дрізд їй крикнув з деревини:
— Гнати жабу з медицини!
Ви, зайчихо, в цюю ж мить
До аптеки, звісно, мчіть.

До аптеки мчить зайчиха,
Срібні гроші губить з лиха.
У аптеці дятел бурий

Готував комусь мікстуру,
А зайчиха в плач з порога:
— Дайте, дятле, допомогу!..
Дятел швидко до зайчихи:
Що за горе, що за лихо?!
Чим я зможу, пособлю:
Зайця вашого люблю.
Дайте вашу рецептуру,—
Йде до ліків дятел бурий.
А йому зайчиха глухо:
— Не дала її шептуха...—
Тут як вдарить дятел дзьобом:
— Сором вам перед народом
Досі вірить в забобони!
А шептуху по закону
Передам на суд звірячий.
На суді нехай закваче! —
Дятел скинув
Тапочки,
Одягнув червону
Шапочку,
Взувся в чорні черевики,
Спакував у торбу ліки,
Взяв ціпка і окуляри
Та й з зайчихою у парі
Йде скоріш до зайця в хату:
Треба ж зайця рятувати.

Біля хати на стежині
Стогне заєць у хустині.
Дятел зайця утішає,
Зайцю рота розкриває
І здіймає зразу ж крик:
— Ви відсталий чоловік!
Ви лінивий нечепура!
Ви цураєтесь культури!..
І загинуть зуби ваші,
Не в'їсте тоді і каші,
Не кажу вже про капусту,
Хай вам, зайче, буде пусто!

Готував комусь мікстуру,
А зайчиха в плач з порога:
— Дайте, дятле, допомогу!..
Дятел швидко до зайчихи:
Що за горе, що за лихо?!
Чим я зможу, пособлю:
Зайця вашого люблю.
Дайте вашу рецептуру,—
Йде до ліків дятел бурий.
А йому зайчиха глухо:
— Не дала її шептуха...—
Тут як вдарить дятел дзьобом:
— Сором вам перед народом
Досі вірить в забобони!
А шептуху по закону
Передам на суд звірячий.
На суді нехай закваче! —
Дятел скинув
Тапочки,
Одягнув червону
Шапочку,
Взувся в чорні черевики,
Спакував у торбу ліки,
Взяв ціпка і окуляри
Та й з зайчихою у парі
Йде скоріш до зайця в хату:
Треба ж зайця рятувати.

Біля хати на стежині
Стогне заєць у хустині.
Дятел зайця утішає,
Зайцю рота розкриває
І здіймає зразу ж крик:
— Ви відсталий чоловік!
Ви лінивий нечепура!
Ви цураєтесь культури!..
І загинуть зуби ваші,
Не в'їсте тоді і каші,
Не кажу вже про капусту,
Хай вам, зайче, буде пусто!

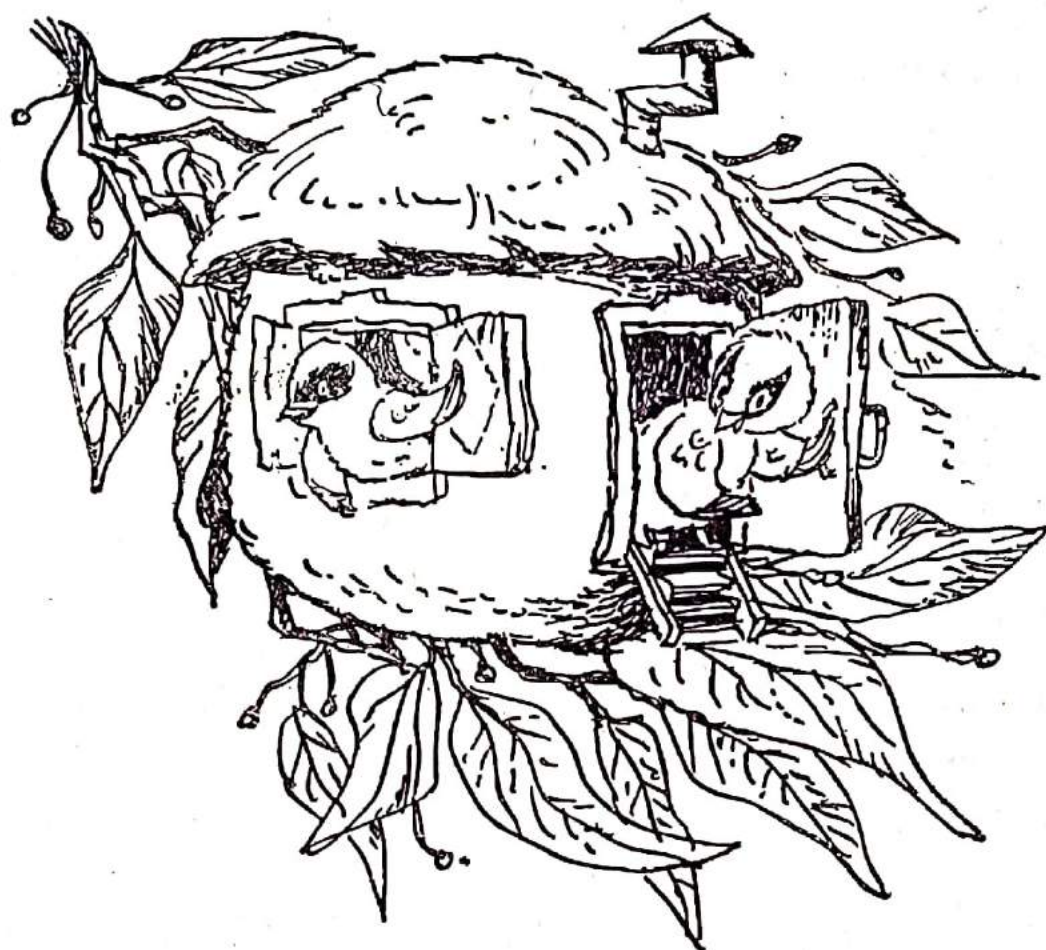

— Чим я, дятле,
                    провинився? —
З жаху заєць затрусився,
Сів на призьбу, гірко плаче.
— Ти не чистиш зуби, зайче.
І все лихо йде від цього,—
Каже дятел зайцю строго,—
І твої погані зуби
Доведуть тебе до згуби.
Ось тобі шалфей пахучий —
Від шалфею стане лучче,
Ну, а потім... думать треба,
А тепер піду від тебе,
Бо й дивитися не хочу
На запухлий ніс і очі...

Ліки зайцю пособили,
Знову ходить заєць в силі,
Знову бігає по рясту,
Закупив в аптеці пасту,
Щіточки і порошок
І для себе, й для діток.
І щоранку
До сніданку
Із дітками-
Малюками
Чистить зуби коло дуба,—
И не болять у зайця зуби!

ЯК РЕМЕЗ РОЗБИВАВ КРИГУ

Ремез — пtiчка
Невеличка,
Навіть менший
За синичку,
Та він справний
Трудівник,
Вмілий, гарний
Будівник.
Як збудує
Він хатину,
То здивує
І людину.
Ремезиха
Й ремезятка
Завжди тихо
Хвалять татка.
І за хату,
Мов палату,

І за вдачу
Не ледачу,
І за руки
Справні, вмілі,
За науку
І за силу.
Над замерзлою
Рікою
Це підслухала
Весною
Качка біла,
Здивувалась,
Засміялась
І присіла:
— Де у ремеза
Та сила?
Він дрібненький,
Мов горіх,—

Розбирає качку сміх.—
Сила, звісно,
Є в орла,
У журавки,
В журавля,
Є у гуски,
В трясогузки,
В гусака
І кулика,
Є в лисухи,
У чорнухи,
У шпака
І у чирка,
І в чубатого нирка,
В коноплянки,
У вівсянки,
В качки-прачки,
Задавачки
І в зозулі-
Одиначки.
Тільки в ремеза,
Пробачте,
Нема сили,
Хоч заплачте.
Із плачем
Біжать пташата —
Посмутнілі ремезята,
Через гору
В будконтору,
Де працює,
Де буде
Їхній тато.
Дуже важно
І уважно
Ремез слухав
Діток всіх,
Хоч душив
Пташину сміх.
Ремез мав
Веселу вдачу,

І дарма,
Що качка
Кряче,
Він давно
До того звик,
Що у качки-задавачки
Завидючий був язик.
Тільки й чуєш:
— Так-так-так,
От по плаванню
Гусак,
Нежонатий
Одинак,
Знов отримує
П'ятірку,
А мені
На серці гірко.—
Ремез каже:
— Ремезята,
Не журіться
Ви за тата,
Тато зітканий
Із сили,
А які у нього
Крила!
В них живе
Орлина сила.
Схочу —
Гору перескочу,
Схочу —
Землю облечу,
Лід на річці
Розтопчу! —
Пораділи
Ремезята,
Обнімають
Свого тата,
Забиваються
Під крила,
Щоб собі

Набрatись сили.
Потім пурхнули
Угору —
Полетіли
З будконтори
В рідний дім.
По дорозі
Всім, усім
І співали,
Й щебетали,
Що їх батько,
Як захоче,
Усі гори
Перескоче,
А як схоче —
То й згори
Кригу зломить
На Дніпрі!

Як почула
Качка біла
Про таку
Шалену силу,
То спочатку
Заніміла,
Ну, а потім —
Ках-ках-ках,
Та скоріше
По хатах,
Всім розносить
Качка вісті,
Нема часу і поїсти.
Ремез — пtiчка
Невеличка,
Навіть менший
За синичку,
Та пішла
Про нього слава
На пташину
Всю державу.

І спішать
До нього гості —
І заслужені,
І прості:
Журавлі,
І крохалі,
І чирки,
І кулики,
І лисухи,
І чорнухи,
Сіра гуска
Й трясогузка, —
Водоплавний
Валить рід,
Просить пtiчку
Невеличку
Розломить
На річці лід.
Бо вже пtiцю
Без водиці
Тисне холод,
Мучить голод, —
Пропаде
Пташиний рід,
Як не зломить
Ремез лід.
Ремез дякував
За шану.
Але зараз
Він по плану,
Як і завжди
Навесні,
Цілі ночі,
Цілі дні
Дачі зводить
Коло броду,
Підключає
Газ і воду,
Так що зараз
Не до льоду.

— Але десь
Через неділю
Покажу свою
Вам силу.—
Водоплавний
Славний рід
Варить ремезу обід,
Напікає
Пташці хліба,
Смажить рибу,
Носить пиво
І кисіль,
Щоб набрався
Ремез сил.
Не цурався
Ремез страв,
Та щодня
Крадьком літав
Подивитися на лід.
Оглядав його як слід,
Коло броду
Сам знаходив
Ніздрюваті острови
Й прикидав
Щось в голові...
От пройшло
Ще кілька днів,
Квітень землю
Обігрів,
В сітці ніжних
Промінців
У діброві
Ряст зацвів.
Десь поділись
Холода,
І цю пору
Крізь крижини
Синьо-синьо
Просочилася вода.
Ось тепер

Побіля річки
Ремез — птичка
Невеличка
Позбирав
Пташиний рід,—
Нині ремез
Зломить лід!
Над лугами,
Берегами
Ходить птиця
Табунами.
Біля річки,
Біля броду
Всі чекають
Льодоходу.
І гарячка,
Й нетерплячка,
І надії,
І сумніви
Поспліталися
На диво.
Качка-крячка,
Задавачка,
Вість несе
До берегів:
— Ремез птицю
Обдурив —
На дурницю
Їв і пив,
Так-так-так,
Він брехливий,
Мов гусак,
Де йому розбити лід!—
Схвилювавсь
Пташиний рід.

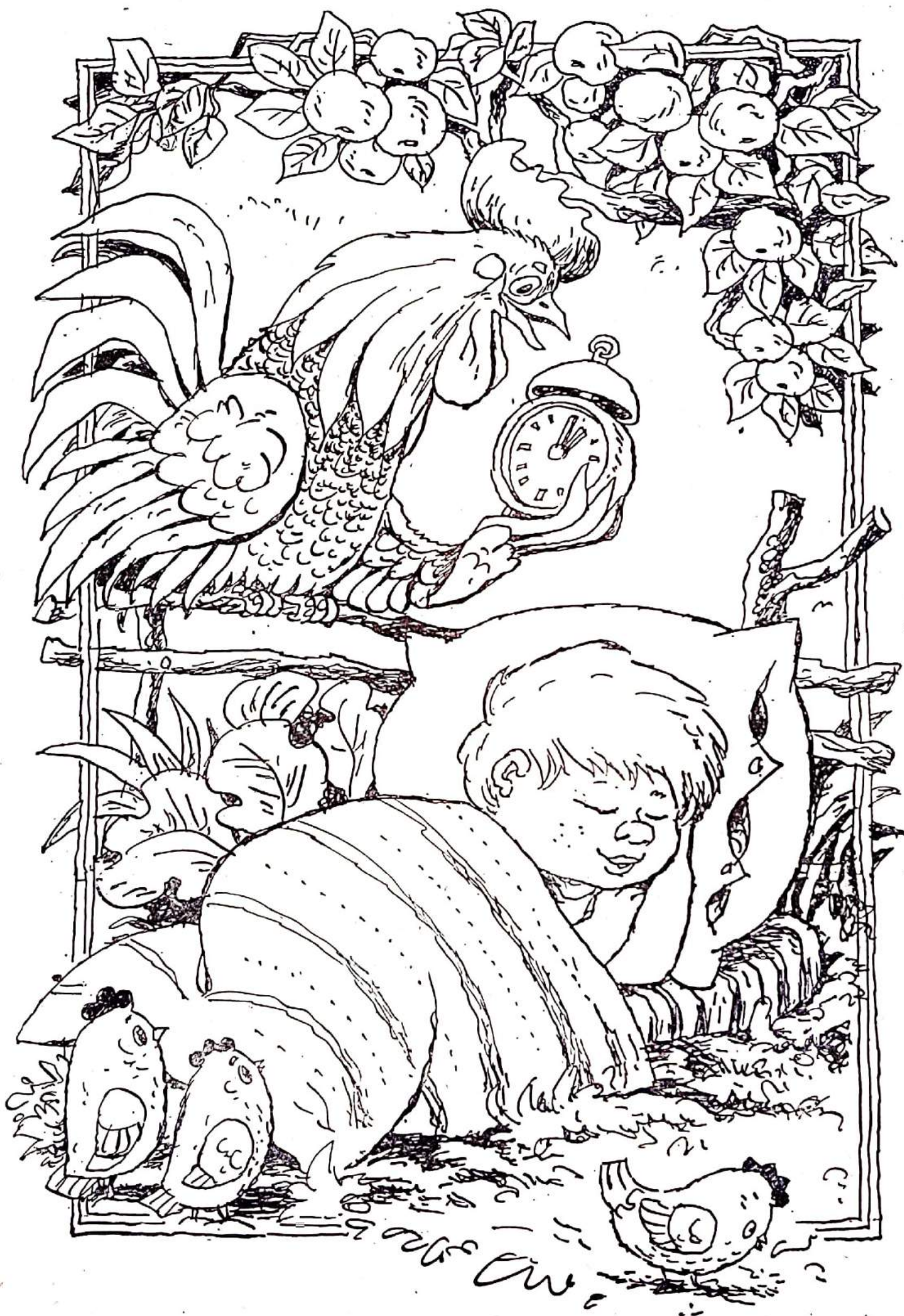
А тим часом
З будконтори
Вилітає ремез
Скоро,

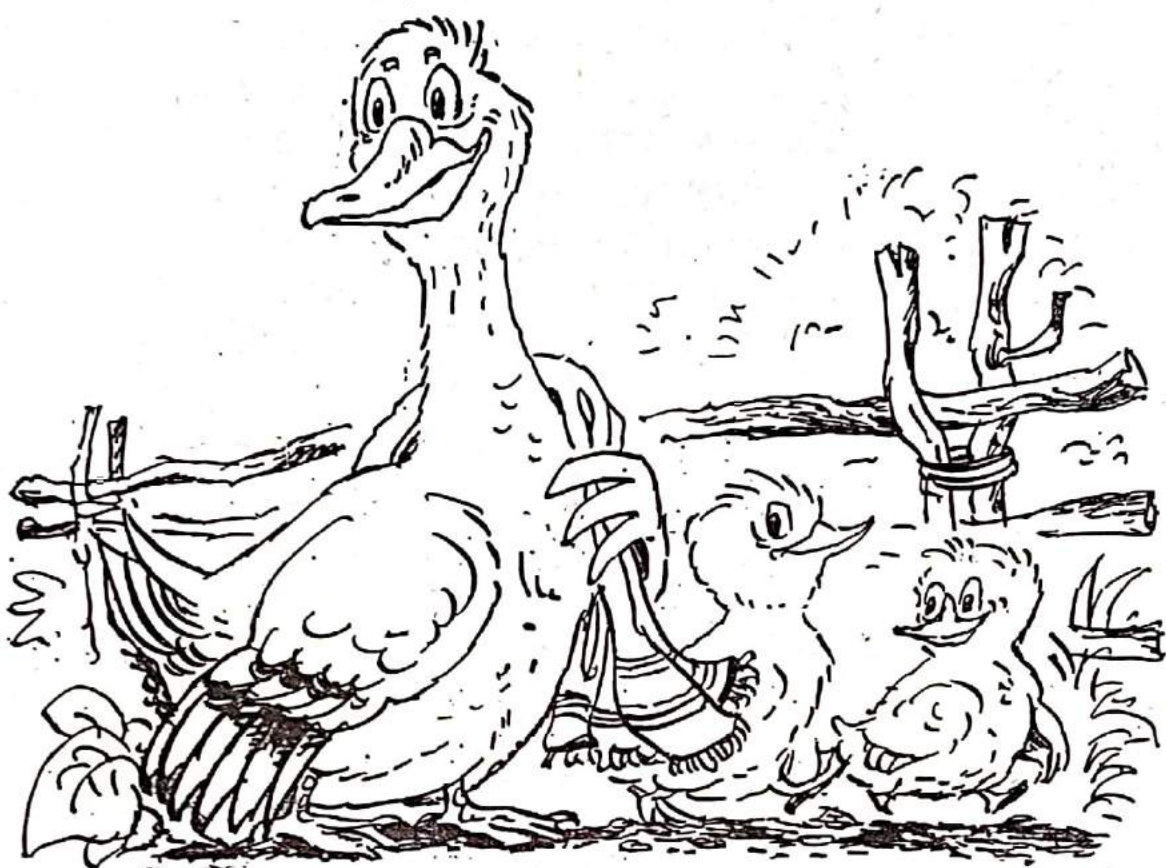
Підіймається угору.
Ось повис
Понад Дніпром,
Та й донизу
Напролом —
Як ударить
Птах крилом
По пролизаній
Крижині —
Крига трісь
Пополовині.
А за нею —
Третя, п'ята!
Грім піднявсь,
Мов б'ють гармати!
Закрутивсь
На річці лід,
І почався
Льодохід!
Водоплавний
Славний рід
Ввесь до ремеза
Спішить,
Славить пташку
На весь світ,

Підіймає на «ура»
Понад берегом
Дніпра.
Навіть качка-
Задавачка
Загойдалась
Вліво, вправо:
— Заслужив
Наш ремез славу,
Так-так-так,
Ремез — птиця —
Не гусак!—
Ремез слухав все,
Сміявся
І ніде не
Задавався,
Бо хорошу
Мав удачу,
Роботящу,
Не ледачу,
Будував
Хати і дачі
В верболозах
На косі,
І його любили всі!

НЕВМІЙ І УРОЖАЙ

Там, де верби гнуться в став,
Ранок променем заграв,
І під променем хмарина
Зацвіла, немов жоржина.
Десь за вербами в лугах
«Дир» та «дир» — озвався птах,
Загудів комбайн у полі,
Ширшим стало все навколо —
Бо, де верби гнуться в став,
Ранок сонячний настав.
І давно у нашій хаті
Встали тато, встали мати,
Встав Іванко-молодець,
Веселун і в дуду грець.
А малесенька Олянка
Вже гусят зове до ганку,
І вони летять пушком
До Олянки з фартушком.

Вже і лялечка в колисці
Просить в мами щось поїсти,
Тільки спить іще Невмій,
Середульший братик мій,
Замотавшись у ряднину.
Спить дванадцятю годину.
Спить клубком, немов їжак,—
Цілу ніч проспав отак.

Може, він втомився вчора?
Може, дрова віз із бору?
Може, бігав на лужок
І складав сінце в стіжок?
Може, славним трактористам
Він носив у поле їсти?
Ні, забравшись під пень,
Пролежав Невмій весь день
І нічого — нітелень!

— Чи не час йому вставати? —
Зупинивсь над ліжком тато.

— Не чіпай синочка мого! —
Каже мама від порога.—
Він у нас іще маленький,
Недоросточок слабенький...
Хай поніжиться Невмій,
Дорогий, найкращий мій...

— Ой гляди мені, Явдохо! —
Тато сердиться потроху.—
Мазуна ти не жалій:
Не малий у нас Невмій!
Він над мискою аж пріє,
А робити не уміє!..—

Так щодня у нашій хаті
Гомонять татусь і мати
І чекають, що Невмій
Візьме все у розум свій.

Це Невмій, бува, й прослуха,
Та пускає з вуха в вухо,
Бо збагнув уже Невмій:
Є у нього захист свій.
Ранок сонцем хлюпа всюди,
Йдуть і їдуть шляхом люди,
Бо із краю та у край
Ходить в полі Урожай.
Вже у полі мама й тато,
Вже на луг пішли гусята,
Подалися й ми на став,
А Невмій лиш тільки встав,
Очі заспані продрав.
— О, як сонце сліпить очі!
Й спать воно чомусь не хоче...
От якби я сонцем став,
Тільки б їсти уставав! —
Неумій зирнув по хаті:
— А де ж тато, а де мати?!
Де Олянка з фартушком?
Де Іванко із Даньком?
Розійшлися всі усюди?
То й вмиватися не буду!
Тільки де сніданок мій? —
Зирить поглядом Невмій.
Бачить він на скрині миску,
Та не харч в ній, а записка:
«Ой Невмію, уставай,
Бо проспий ти і врожай!»
Неумій вже хоче їсти,
Та у піч не хоче лізти.
Звісно, є щось у печі,
Але як на рогачі
Взяти горщик запашний?
Став і думає Невмій:
«Це аби була Оляна,
Вона б борщику налляла,
Забілила б молоком —
Сів і їв би за столом
Та питався: — Що на друге? —

А тепер прийшлося туго...»
Взявсь Невмій за рогачі,
Борщ шукає у печі.
Та схитнувся в Невмія горщик —
І полився з печі борщик.
Ллється борщик в три струмки,
Витікають буряки,
І картопля, і капуста,
І навар, і м'ясо тлусте.
Рогачі жбурнув Невмій,
З хати вибіг сам не свій...

От біжить Невмій до діда,
Щоб поспіти до обіду.
Є в Невмія строгий дід,
Він прожив сто з гаком літ.
Влітку він живе у полі —
Догляда колгоспні бджоли.
Полюбляє дід бджолу
Й добуває мед селу.
Коло ставу біля гаю
Неумія він стрічає:
— Помагать прийшов мені? —
І зіхтнув Невмій: — Та... ні!
Я, дідусю, хочу їсти!
За обід пора вже сісти...

— Та вже час, — промовив
дід. —

Що ж давати на обід?
Може, юшку із в'юнами?
Може, кашу із линами?
Може, липовий медок
Чи солодкий пиріжок?

— Та усе давайте, діду,
Все згодиться до обіду!

— От і добре, — каже дід. —
Славний буде в нас обід.

Ти мерщій бери, онуку,
Мого ножика у руки,
До ладу почисть в'юни,
Добре випатрай лини,
Принеси відро водиці,
Назбирай сухої глиці
І вже, — чуєш? — заодно
Пересієш борошно.
Я ж найду усю приправу,
Щоб обід удавсь на славу.
— То у вас обіду — ні?
— Зараз буде на вогні.
Порпайсь, внучку, із в'юнами
Та з ледачими линами,
У курінь біжи мерщій! —
Тут сльозу пустив Невмій:
— Я не вмю працювати,
Це говорить навіть тато!
— То учися, внучку мій,
І назвуть тебе — Умій!

— Я... учитися не хочу!.. —
Неумій втирає очі.

І ногою тупнув дід:
— Ти поганий дармоїд!
Ти ганьбиш увесь наш рід.
Бачиш — люди роблять в полі,
Мед несуть у вулик бджоли,
Навіть крихітка-мурашка
Соломинку тащить важко,
Бо щось має будувати —
Може, хижу, може, хату.
Тільки трутень-дармоїд
Незароблений обід
Тягне похапцем до рота
І втікає від роботи.

Запечалився Невмій:
— Прощавай, дідусю мій!

Ти не гнівайся, дідусю,
Як робити научуся,
То прийду на твій медок,
На солодкий пиріжок,
І на юшку із в'юнами,
І на кашу із линами —
Разом зваримо обід...—
Дід гука Невмію вслід:
— Краще б в мене ти науку
Починав проходить, внуку,
Біля вуликів, роїв...
Що я вмію, ти б умів,
І за чесну працю всюди
Шанували б тебе люди!..—
Та пішов мерщій Невмій
І голодний, і лихий.

За дзвінками пшеницями
Стрівсь Невмій із косарями.
Косарі ведуть покіс —
Жито хилиться з-під кіс;
А жінки за косарями
Урожай гребуть граблями
І за снопом в'яжуть сніп —
Буде тут чимало кіп.
Став Невмій біля покосу.
— До роботи, хлопче, просим,
Бачиш, скільки тут снопів! —
Хтось озвався з косарів.

— Це мені снопи носити?
Це тяжка робота в світі:
Ними змуляю плече
Й сонце тім'я напече...

— Так тоді в поділ сорочки
Ти визбируй колосочки.

— Як збирати їх мені?
Треба ж гнутись до стерні.

А стерня мене поколе...
Не мені робити в полі!

— Що б робити ти зумів?
Хтось спитався з косарів.

— Першим ділом, я б поїв,
Потім трохи відпочив.—
Засміялись всі навколо,
Лине регіт на все поле:

— Не хлопчина це, а гріх.
Тільки спить і їсть, як в міх.

А пора б робити вміти,
Як уміють інші діти...—

По стежині польовій
Йде заплаканий Невмій.

Стало соромно хлопчині:
Всі щось роблять у долині,

Всі веселі у труді,
Тільки він один в біді.

Всі сміються люди з нього,
Що не робить він нічого.

«Може, взяти й до копи
Занести хоч два снопи?»

А в цю пору по долині
Із зерном іде машина,

Богатир сидить на ній
У одежі золотій.

В нього брови — із колосся,
В чуб колосся заплелося,

І сміється богатир
Так, як батьків бригадир.

Але ось він хмуриє брови:
— Що за плач коло діброви?

Гей, товаришу Невмій,
Голосить мені не смій!

Ти голодний, добре бачу.
А голодний, бо ледачий! —

Зупинився Неумій
На доріжці польовій

А Невмій побіг полями,
Став з веселими дітками:
— Буду я робити з вами.—
Вперш нагнувсь над колоском
З молодим дзвінким зерном.
Вперш зв'язав снопа тугого
Із ячменю золотого
І, мов щастя, його ніс
На покритий лубом віз.
І почув про себе нині
Добре слово у долині;
Перша тепла похвала
В серце глибоко лягла.
І дарма, що ніє тіло,—
Та кипить в Невмія діло.
А смерком він в ліс пішов,
Назбирав у лісі дров
(І не мало, і не много)
Та й несе до діда свого.
Дід дивується, мовчить,
А Невмій з відром вже мчить
До пахучої криниці
Та й несе бігцем водицю.
— Може, ще вам допомогти,
Бо пора й додому йти?
— Ще піди в курінь, синашу,
Принеси вечерю нашу:
У полумиску медок,
А в тарілці пиріжок,
Теплу юшку із в'юнами,
Добру кашу із линами.
Їж, дитино, виростай.
Це під вечір Урожай
Говорив мені про тебе,
Що ти робиш так, як треба.

— Це лише початок мій...—
Каже дідові Невмій.—
Я навчусь робить, як тато,
Стану вам допомагати...

— Помагай, моє дитя,
З мозолями йди в життя! —
Сів Невмій біля старого
Коло вогнища ясного.
А полями з краю в край
Ходить щедрий Урожай,
Сіє зерно без кінця
Добрим людям у серця.

ДВА ДІДИ І ВІНОГРАД

На Поліссі, на узліссі,
Там, де Тетерів повився,
Біля самої води
Проживають два діди.

Перший дід — це батько мами,
Другий — просто дружить
з нами.

Він, як палець, сам живе
Та мене онучком зве.

Перший дід у нас рибалка,
Другий дід навчився змалку
Біля пасіки ходить,
Звуть його — солодкий дід.

А насправді він — Петренко,
А рибалка — Романенко.

От які мої діди,
Що живуть поблиз води!

Я з дідами ціле літо
Ставлю верші, ставлю сіті
Та ловлю важкі рої,—
Так проходять дні мої.

Я вже й в бурю плив рікою,
Човен мій змагавсь з бистрою...¹
Й перший дід говорить так:
— З тебе виросте рибак!

Я не скаржуся ніколи,
Як мене пожалять бджоли.
Й другий дід хвалитись звик:
— З тебе вийде пасічник!

От, бувало, моя мама
Й посміється над дідами:
— Добре рибка, добре й мед,
А життя іде вперед...

І розсердиться Петренко,
А за ним і Романенко:
— Хоч ти, Ганно, й голова,
В тебе лінія крива
Щодо риби, щодо меду,
Хоч і їздиш ти в «Победе»! —
І замовкнуть два діди,
Що живуть поблиз води.

За селом, понад рікою,
Вітер шепчеться з лозою,
За селом пісок, як віск,
А над ним пташиний писк.

---

¹ Б и с т р а — бистрина, течія річки.

Якось влітку моя мама
Зацікавилась пісками,
Зацікавився піском
Сам товариш агроном.

Я також іду із ними,
Тішусь назвами новими:
Чауш, альфа і мускат —
От який є виноград!

Все відомо агроному,
Але радість ще й у тому:
Тут, в пісках, за рядом ряд
Розгніздиться виноград.

І з такою новиною
Я біжу понад рікою.
От домчав я до дідів,
Все їм толком розповів.

А вони, спочатку тихо,
Затрусилися од сміху,
І дві сиві бороди
Гнуться прямо до води.

Сміх іде над тихим гаєм,
Сміх дідів із ніг збиває,
Разом впали на пісок,
Тільки «ох» і тільки «ох».

Потім каже Романенко:
— Вмовим Ганну помаленьку:
«Викинь, жінко, ці думки,
Бо піски — то є піски!..»

Далі слово взяв Петренко:
— Скажем Ганні потихеньку:
«І не думай про мускат,
В нас картопля — виноград!»

І розсердився Петренко,
А за ним і Романенко:
— Не гніви ти нас, людей...—
За шапки — і до дверей.

Тато мій дідів спиняє,
Біля саду їх вмовляє:
— Як же можна йти отак,
Коли жде медок, судак?

— Хай вони ждуть винограду! —
Їдко пасічник із саду.
Засміялися діди
І садами — до води.

Попереду йде Петренко,
А за ним і Романенко.
Перший дід — без щільника,
Другий дід — без судака.

Засмутилась в хаті мати,
Батько став її втішати:
— Що ж, діди — то є діди,
А ти свій мускат сади.

За тобою, жінко, — люди,
Хоч є й різні пересуди.
Знай, що в'їдливий роток
Не закриєш на замок.

Заглядав я у порадинок.
В нас шпалерний виноградник,
Наче ліс, піде у ріст,
Так що, Ганно, не журись!

Ти щільник підвісь
в коморі —
Він згодиться нам не скоро,
Висуш добре судака.
Хай він дня свого чека!

От який у мене тато!
Він на слово скупуватий,
Та як скаже щось коли —
Всі послухають в селі.

* * *

Не багато і не мало
З того часу днів промчало,
І все кращали вони —
Взимку, влітку й навесні.

Соки вже проснулись в гаї,
Квітень ріки відмикає,
І дзвенить весна крилом,
І струмками, і зерном.

На жита і на пшеницю
Перша випала росиця,
Перший грім озвавсь
здаля —
Й почала рости земля.

Сонце вищає над нами,
Дні ідуть-біжать за днями,
Не ходив я кілька днів
До лісів і до дідів,

Бо прийшла нова турбота:
На піску кипить робота.
Ями тут — за рядом ряд,
В ями садять виноград.

Я також не лінувався —
Садовити навчався —
Чубуки носив до ям,
Обрізав коріння сам.

І сказали у бригаді:
— Хай школяр усім на радість

Біля самої ріки
Сам посадить чубуки.

Радо скочив я до ями,
Корінь виправив руками,
І здалось мені в ту мить:
Вже в корінні сік дзвенить.

Із такою новою
Я біжу понад рікою —
Хочу втішити дідів:
— Виноград я сам садив!

Та й для вас припас
гостинця —
Черенки на три колінця,
Хай порадують піски
Черенки і ягідки.

Біля лісу, біля гаю
Дід Петренко грунт копає,
Романенко ж із руки
Накидає щось в ямки.

Так, згинаючись, поволі
При оселі бараболю
Садять вже не перший рік
І рибалка, й пасічник.

— А, здоров, здоров, онуку,
Ось бери лопату в руки:
Свій посадимо мускат —
В нас картопля — виноград.

На піску, чував, бригада
Вже рве грона винограду,
З грон вино б'є прямо
в рот —
Похмеляється народ!

Свій дотеп — своя утіха,
Й затрусились знов од сміху
Розрум'янені діди,
Що живуть поблиз води.

Що мені їм говорити?
— Почекаємо три літа,
Може, чарочка вина
Й вам націдиться із дна.

— От яка старим наука —
Вже й онука на нас фука! —
І розгнівались діди,
Що живуть поблиз води.

Та на це я не зважаю,
Йду до хати, що у гаї
Заблудилась, мов маля,
Й хоче вийти у поля.

Я знайшов собі лопату,
Яму став крадьком копати:
Посаджу тут чубуки,
Щоб не знали старики.

Вже кінчав свою роботу,
Гульк — діди разом в ворота.
— Що мудрують у землі
Рученяточка малі?

Я холону й червонію,
Слова вимовить не смію,
Бо у гніві старики
Вирвуть з ями черенки.

— Та це ж хміль! — сказав
Петренко.

— Хміль! — підтвердив
Романенко.—

Хай він в'ється при вікні
І шумує у вині.

Так став хміль із винограду,
А діди повчають радо:
— Хміль, дитя, не виноград,
Хміль прикрасить всякий сад.

* * *

Не багато і не мало
З того часу днів промчало,
І все кращали вони —
Взимку, влітку й навесні.

Сонце вищає над нами,
Щастя йде всіма шляхами,
Входить в поле, в луг, у бір,
Заглядає в кожний двір.

Зацвіло навкруг Полісся,
Там, де Тетерів повився,
У цвіту бринять садки,
Зацвітають і піски.

Скромні квіти винограду
Оглядали всі бригади,
Все село сюди прийшло:
— Щастя, значить, зацвіло!

Не прийшов лише Петренко,
А за ним і Романенко:
— Здивували квітом світ!
На піску зачухне цвіт!

— Виноград, кажу, ошибка,
Друге діло — мед і рибка:
З неба мед в щільник летить,
Хвиля рибку гонить в сіть...

Рибка добра і варена,
І печена, і сушена.

Ну, онуку, за жаки,
Весла в руки —
й до ріки!

Ми проходим біля хати.
Винограду кущ лапатий,
Що розрісся при вікні,
Зеленіє на стіні.

Дід спинився біля нього,
Кущ оглянув хмуро, строго.
— Щось наш хміль
ніби не те,
Не занадто він росте!

І не бачить дід, що квіти,
Кучерявим листом вкриті,
Непомітно зацвіли
Біля самої землі.

* * *

Ходить полем щедре літо,
Нахиляє медоцвіти,
Наливає колоски,
Розрум'янює садки.

Нашумілися уволю
І пшениця, й жито в полі,
Лан стоїть, немов Дунай,
Зустрічаючи врожай.

І колгоспна щира слава
Веселить усю державу,
І дзвенять навкруг в зерні
Справні, славні трудодні.

Ще село жило врожаєм,
Осінь ще не йшла над краєм,

Аж пішли нові чутки:
Виноград покрив піски.

І такого його много,
Наливного і хмільного,
Що прийдеться у піски
Посилать грузовики.

Я сиджу собі з старими,
Поглядаю, що із ними.
Засміявся пасічник:
— До чуток за вік я звик!

Винограду, може, й много,
Тільки дрібного-дрібного.
Якось глянули ми вдвох,
Ну і що? Один горох.

Виноград, повір, ошибка,
Друге діло — мед і рибка:
З неба мед в щільник летить.
Хвиля рибку гонить в сіть...

Я дідів беру за руки.
— Ти куди зібравсь, онуку?
— Недалеко, до вікна,
Справа є до вас одна...

Підійшли до винограду,
Розгорнув я листя радо,
І три грона при землі
Загойдались на стеблі.

Ягідки, немов горіхи,
Навіть глянути утіха
На те гроно наливне,
І солодке, і хмільне.

— Що воно за дивна сила? —
Тихо охнули й присіли

З несподіванки діди,
Що живуть поблиз води.

І кажу я: — На Поліссі
Хміль новий тепер з'явиеся,
По-новому ріс і цвів,—
Він зоветься «хміль дідів»!

Переглянулись старенькі,
Озирались і тихенько
Засміялися улад:
— От діла настали, брат...

І рибалка Романенко
Вже допитує Петренка:
— Ну і що? Один горох?
Розписався, бач, за двох!..

Я вже думав, що, можливо,
Із пісочку вийде диво,
Та що зробиш — пасічник
Підбивать рибалку звик.

Ну, онуку, в тебе руки
Вже торкнулися науки,
Тільки назву «хміль дідів»
Ти б на іншу замінив.

Бо як визнають це відсталі,
Ми навек тоді пропали —
Вліплять прізвисько таке,
Хоч хмільне, та все ж
гірке...

* * *

Смерком, наче делегати,
Йдуть діди до нас до хати,
Йде Петренко з щільником,
Романенко — з судаком.

Їх вітає наша мати,
Дістає наливку тато,
І діди заводять річ,
Чи не зварить юшку піч.

— Може, й зварить, та не
скоро,—

Каже мати — і в комору.
Звідти вносить щільника
І сухого судака :

— Рибка добра і варена,
І печена, і сушена,
Й з довгим стажем — от така!
Чи ж пізнали судака?

І рибалка хмуриє брови:
— Риба ця не мого влову!
Та скажу, що пасічник
Пізнає вже свій щільник.

— Пізнаю! — зітхнув Петренко,
Звеселивши Романенка.
І сказав мій батько так:
— Що ж, засушений судак

Нині стане експонатом —
Доведеться пригадати
Про одне з незвичних див,
Як судак сюди приплив.

І схопивсь рибалка швидко:
— Це моя, здається, рибка!
То на стіл клади підряд
Рибку, мед і виноград!

А тебе вітаю, Ганно,
Робиш ти, відмічу, справно,
Славно йдуть твої діла,
Значить, в мене ти пішла...

Тут Петренко розсміявся:
— А у кого ти удався?
Вихваляє себе знов,
Що ти скажеш — риболов!

Ти признай свої помилки:
«Щодо меду, щодо рибки...»
А то, бач, хитрує так,
Мов засушений судак.

— А хіба ж я не признався? —
Романенко здивувався.—
Ти ж мене збивав з пуття,
Та життя — то є життя.

Що ж, ухвалим план з тобою —
Ми посадимо весною
Виноград поблизу води,—
І всміхнулися діди.

Засміялись всі у хаті.
На стіл юшку ставить мати,
На столі вмістились влад
Риба, мед і виноград.

І рибалка першу чарку
Підіймає за хазяйку:
— П'ю за голову до дна:
В неї лінія — струна.

Довго в нас діди гуляли,
Навіть пісеньку співали
І про рибу, і про мед,
Й про життя, що йде вперед.

Потім міцно обнялися
Й подалися на узлісся,
Перший дід — без щільника,
Другий дід — без судака.

Та проте достойно й радо
Стигли грона винограду
Понесли у ліс діди,
Що живуть поблиз води.

МАЛЕНЬКА ОЛЕНКА

Зовуть мене Оленкою,
Оленкою маленькою.
Над річкою Сріблянкою,
Як перейти полянкою,
За садом-виноградом
Живу я із матусею,
З сестричкою Настусею.
Матуся робить в полі,
Настуся ходить в школу,
Мене ж не пишуть в школу,
Бо я расту поволі.
Мені ж говорять: не пора —
Не доросла до букваря!
Дідусь сміється з мене:
— Твій ріст в ріці, Олено.
Купайсь частіше з дітками —
І виростеш, як мама! —
Всі дні в ріці купаюся,
А ріст не прибавляється...

І звать мене Оленкою,
Малою та маленькою.
А маму звать Петрівною,
По гречці — королівною!
В матусі є бригада,
Земля побіля саду,
А на землі врожай
Росте на цілий край.
А люди кажуть дивно :
— Росте у нас Петрівна
На пшеницях, на просі,
На житі, на горосі,
На гречці чорнокосій!
Виходить, Ріст не в річці,—
Він ходить у пшеничці,
Він ходить в житі, в просі,
В чубатому горосі,
У гречці чорнокосій!
Коли б із Ростом стрітися,
У пояс уклонитися,
Сказать йому тихенько :
— Це я, мала Оленка,
Росте у мене мама,
Настуся із книжками...
А я усе — як лялька,
На себе глянуть жалко!..
Мене не пишуть в школу,
І не беруть у поле,
І не везуть з бригади
У Київ на наради...
Сиди лиш біля дому —
Кругом біда малому!..
Я прошу вас у гості
І прошу трішки росту.
Мені б лише почати
Настусю доганяти,
А далі вже дарма —
Я виросту сама
На пшеницях, на просі,
На житі, на горосі,

На гречці чорнокосій.—
За тихою полянкою,
Над річкою Веснянкою,
За садом-виноградом
Скриплять-дзвенять
уключини,

Деркач озвався заучено,
Машина йде по двору,
І мама скоро-скоро
В свої поля збирається —
Це ранок починається.
Я хочу теж в машину,
На поле, у долину,
Де дядя Ріст гуляє,
Де все-усе зростає.
Беру мерщій хустинку,
І ляльку, і корзинку,—
Скоріш до тину з хати.
З машини всі дівчата
Сміються наді мною:
— Куди нам із тобою?
— Куди нам із малою?
— А я в бригаду вашу!..
— Ще мало з'їла каші,
Іще рости, Оленко,
Бо зовсім ти маленька! —
Машина чмихнула, пішла
Понад Веснянкою з села,
А я стою з хустинкою,
Із лялькою,
З корзинкою.
На ляльку сльози —
Мов горох...
Отак і плачемо удвох.
Дідусь іде, сміється:
— Оленка розіллється,
І стане із Оленки
Струмок
Або ставок
Маленький.

Не хочу розливатися,
Мені б в поля податися,
Де колос виростає,
Де дядя Ріст гуляє.
Я сльози втерла фартушком
І вже біжу над бережком
У хусточці-обнові,
У платтячку бордовім.
Сміється хтось в долині:
— Дивіться, на стежині
Червоний вузлик котиться,
І де такий уродиться?
— Та це ж мала Петрівни,
По гречці — королівни.
— Куди ж це босоніжка
Собі мандрує пішки? —
А я бігом лужком —
І в поле.
Жита, жита навколо,
Шепочуть тихо колоски.
Гойдають зернятка важкі.
Стаю навшпиньки,
Та рука
Не досягла...
Не доросла
До колоска!
Рости, гойдайся, жито,
З тобою добре жити,
Тобі я трошки
Пособлю —
Навкруг волошки
Прополю...

І знов біжу стежиною,
Стежиною, долиною,
Долиною, горбками,
Усе під колосками,
Усе під теплим вітром,
Під сонечком привітним.
І ось побіля гаю

Вітрець гречки гойдає,
На гречці дзвонять бджоли,
І мед летить із поля
На теплих крилах і якраз
Влітає в вулики до нас.
Тому й співає гречка
Від корня до вершечка.
Стаю навшпиньки, та рука
Ледь-ледь не досягла,
Ледь-ледь не доросла
До самого вершка!

Стою, дивлюсь навколо —
Лиш я і сонце в полі,
Нема ріки Сріблянки,
Згубилась десь полянка,
Нема села в долині
І ляльки у корзині.
Стою, дивлюсь навколо —
Лиш я і сонце в полі.
Ніде нікого вдалині...
Чи не заплакати мені
За рідною матусею,
За вченою Настусею,
За річкою, за хатою,
За лялькою кирпатою?..
— Це хто у полі бродить? —
На стежку дід виходить,
До мене дід сміється:
— Ну де таке візьметься?
Тебе, скажи, не журавель
Приніс з неораних земель?
— Та ні, дідусю, я з села,
І я сама сюди прийшла.
— Це ти сама сюди дійшла?
З якого ж ти прийшла села?
— З села я невеличконого,
Із того, що над річкою,
Над річкою Сріблянкою,
Над самою полянкою.

Туди ідуть машини,
Живуть там героїні,
Людей великих — півсела,
І тільки я одна мала.
— Воно адреса ясна:
Дванадцять сіл прекрасних
Стоять над річкою собі.
Куди ж, скажи, іти тобі?
— Іти мені стежиною,
Широкою долиною,
Гречками, пшеницями,
Високими житами,
А далі вже лужками,
Усе над бережками,
Де в'яжуться човни,
Де любо жить мені.
— А хто у тебе мати,
Скажи, її як звати?
— Зовуть її Петрівною,
По гречці — королівною...
— Так ти, мале, Петрівни?
По гречці — королівни?
Я дуже радий просто.
Ти йшла до когось в гості?
— Та ні, ішла не в гості —
Шукала дядю Роста,
Бо тяжко жить маленькою,
Маленькою Оленкою:
Тебе не пишуть в школу,
І не беруть у поле,
І не везуть з бригади
У Київ на наради;
Сиди лиш біля дому —
Кругом біда малому!
А так би я по ниві
Вела б до гаю співи.
Полола б я волошки —
Все поміч людям трошки.
Дідусю, ви не Ріст часом,
Що піднімає все кругом? —

Дідусь розгладив довгий вус,
Дідусь до мене усміхнувся:
— Звичайно, донечко, я —
Ріст!

Я піднімаю поле, сад і ліс,
Мої тугі зернята
Сильніші за гармати.
Я засіваю все зерном,
Любов'ю,
Дружбою,
Добром!
Мої сади навкруг цвітуть,
Мої дуби до хмар ростуть! —
Дідусь мене
Садовить легко на плече:
— Дивись, навкруг
врожай тече.

Дивись, маля,
Навкруг росте,
Цвіте
Твоя земля!
У добрі дні,
У добрий час.
Хороше все росте у вас!
І ти вже, донечко, ростеш!
— Невже росту?
— Авжеж!
Ну, а тепер полями
І прямо аж до мами! —
Біжу-лечу стежиною,
Широкою долиною,
Долиною, горбками,
Усе під колосками.
Позаду ж Ріст всміхається,
На мене надивляється,
Говорить із вітрами,
Щоб я росла, як мама:
На пшеницях, на просі,
В чубатому горосі,
У гречці чорнокосій...

— Із букварем іди в життя,
Поміж людьми рости, дитя! —
Ми в лузі маму стріли.
— Ти де, мале, бродило?
Усіх перелякала...
— Я в полі виростала,
Шукала дядю Роста,
Проси його у гості! —
Матуся усміхається,
До Роста наближається:
— Спасибі, бригадире...
Оленка десь не в міру
Турбот вам завдала.
Ходімо ж до села,
Бо ви тепер наш гість,
Шановний дядю Ріст! —
І засміялись так разом,
Що аж луна пішла лужком...

І з того дня мене в селі
Зовуть малою лиш малі,
А так дивуються усі:
— Росте дівча, мов на росі! —
І я расту угору,
Піду у школу скоро,
Бо вже купила букваря,
Хоча і кажуть: не пора...
А я гадаю, що пора,
Вже доросла до букваря,
Бо як навшпиньки стану,
Тоді уже дістану
До самого вершечка
Матусиної гречки.

ЛІСОВА КАЗКА

(За народними мотивами)

У зеленому Поліссі,
Біля самого узлісся,
Жив та був собі лісник —
Дуже славний чоловік.

Він любив свій край співучий,
Він ростив під самі тучі
Берест, сосну і дуби
Й вчив діток збирать гриби.

А зимою, в дні холодні,
Підгодовував голодних
Лосів, кізок, і зайців,
І синичок, і щиглів.

Тож тому і звір, і птаство —
Лісове усе багатство,
Що жило в лісах з добром,
Мало дружбу з лісником.

В лісника була дружина
Й гарна лялечка Марина,
Був і півень — шпори мав,
Їв за трьох, за трьох горлав.

А угледить він шуліку,
То як гримне: — Ку-ку-ріку! —
Так шуліка геть звідсіль
Утікав за кілька миль.

Боронив наш півень квочок,
Їх синів і їхніх дочок,
І за це пташиний рід
Шанував його як слід.

Був і качур, звався Основа,
Цей удався вивчати мови,
Й на всіх мовах він усмак
Говорив: — Так-так! Так-так!

Був також баран Рахуба,
Не баран, а добра шуба.
Він на бійку завжди біг,
Там чогось лишив свій ріг.

Другий ріг беріг Рахуба,
Ще й повчав усіх крізь зуби:
— Головне на голові —
Роги гнуті і криві.

Був і Мурчик — губка ласа —
Цей любив сальце і м'ясо,
Та й сметану уживав —
Гарний смак наш Мурчик мав.

Так зате у хаті й хижі
Не було й одної миші.
Мурчик дружбу мав з Рябком,
А як спав, то спав клубком.

А Рябко завжди надворі —
Довгі ночі у дозорі,
Спать Рябкові не з руки,
Бо не сплять вночі вовки.

Вже не раз вони із бору
Добиралися до двору,
Щоб вчавити щось собі
На вечерю чи обід.

А найбільш із них старався,
І згинцем і плазом крався
До телят і до овець
Лютий вовк, що звався Хапець.

Він залазив у кошари,
Він вдирався у отари
І з-під носа вівчарів
Ніс поживу до борів.

Ніс її своїй вовчиці,
Рудобровій молодиці,
В лісі клав м'ясце на пень —
Паював його весь день.

Цей Хапець точив вже зуби
Й на безпечного Рахубу,
Що надіявся на ріг.
І щодня на випас біг.

Він любив траву з росою,
І чи долом, чи горою
Відбивався від овець.
Тут його й засік Хапець.

Причаївшись біля дуба,
Довго звір чекав Рахубу,
Дочекався, ззаду впав!
А Рахуба закричав.

Вовк ошкірив жовті зуби:
— Пізно вже горлать, Рахубо!
Щоб не втрапить в зуби нам,
Думать треба й баранам.

Кинув ношу Вовк на спину
І щосили з нею двинув
Прямо, прямо,
                        прямо в ліс,
Та негадано спинивсь,
Бо Рябко вчепився в ніс.

Має біль тяжку вовчисько,
Кров йому юшить із писка.
Застогнав, завив Хапець,
Це, здається, вже й кінець...

Що ж робить,
                        прийшла розплата
За телята, за ягнята,
За злодійство, за розбій —
Вік минув у цьому мій.

Скинув звір з спини Рахубу,
А той рогом в бік вовчугу.
— Я зломлю і другий ріг,
Щоб напасник трупом ліг.

Лапи вовк підводить вгору:
— Я і так загину скоро,
Змилостивтесь, не чавіть,
Бо останню чую мить.

Дайте, любі, хоч годину —
Я провідаю дружину,

Потім ляжу десь на пні —
От і буде по мені.

Та вмирать не думав злодій,
Переляк його проходив,
Вовк сплітав словесну сіть,
Щоб Рябка розжалобить.

А Рябко наш був добрящим:
— Так повзи у ліс, ледащо,
Та згадаєш ще розбій —
Вік коротким стане твій.

Стогне вовк, повзе із лугу,
Та не кається злодюга:
«Ще прийде мій хитрий час —
Доберуся я до вас.

Моя помста буде повна —
Полетить з вас шерсть і вовна».
Злиться, стогне, крекче звір
І плазком вповзає в бір.

* * *

А в цей час Рябко Рахубі
Причесав зім'яту шубу,
Сльози витер, обійняв
І сказав ласкаво: «Гав!

Ти ж, мій друже, бережися,
Бо Полісся — є Полісся,
І який із того толк,
Як тебе задушить вовк?

В тебе ж є дрібні ягнята,
Що так люблять свого тата,
Ти задумайсь хоч на мить,
Як діткам без тата жить?»

З цієї мови у Рахуби
Аж засіпалися губи:
Страх як він любив діток,
Сам водив їх в дитсадок.

Та була й морока з ними,
З непослухами такими,
Це ж нікому не секрет —
Заманулось їм в балет,

Бо гарненькі мали ніжки,
Танцювали щось там трішки.
— Ну й танцюйте карапет
І не пніться у балет.

Хто ж балет ягнячий бачив? —
А ягнята як заплачуть:
— Нам казав про нього лис,
Й нас запрошував у ліс.

Був би вам балет у лиса, —
Тільки б ніжки zostалися.
Бач, як хитро курохват
Підкотився до ягнят.

А в ягнят мізки ягнячі —
За танцюльками аж плачуть,
Їм би тільки скік та плиг,
І не квапляться до книг.

Це згадав баран і каже:
— Ще є в нас личина вража,
Вкорочу йому я дні,
Як пособиш ти мені.

А в цю пору до них з двору
Двиготять через обору,
Не жалючі чобіт,
Качур, півень, сірий кіт.

Придвигтіли пораділі:
— Славно вовка ви побили!
От історія яка! —
Й півень вдарив гопака.

Муркнув кіт, прорік одначе:
— Що ж на це нам скаже качур? —
Довго думав мудрий птах
І сказав: — Так-так! Так-так!

Як гуртом будем триматись,
То здолаєм різну напасть.
Про це пишеться й в книжках.
Таки-так! Таки-так!

Кіт аж м'явкнув:
— Отакої!
Качур має бочку лою!
Йому доля дала хист,
А мені не хист, а хвіст.

Розсмішила всіх ця мова,
Уклонився всім Основа,
Та й пішли вони вп'ятьох
Рвати лялечці горох.

Бо малесенька Марина —
Брівки чорні, очі сині —
Хоч і ходить вже на двох,
Та не знає, де горох.

* * *

В цю годину вовчі ноги
Ледь добрались до барлоги,
Та не лізе в лігво вовк,
Бо який із цього толк?

Не приніс вовчиці м'яса,
А вона до нього ласа,

Ще, дивись, штовхне як слід,
Що прогавив їх обід.

Сумно ліг вовк на гілляки,
І заскімлив неборака,
Бо ж болів і ніс, і бік —
Ледве кості доволік.

От аби його вовчиця,
Хитрувата чарівниця,
Без гарикання і зла
Хоч би кістку принесла,

Ще й зеленкою змастила
Вовчий ніс і вовче тіло
Та й сказала б, як колись:
«Любий вовчик, пригорнись».

Та не та тепер вовчиха —
Доріка ведмедем з лиха:
— В нього те, у нього се,
В нього лис гусей пасе,

Їсть він м'ясо кожний ранок,
Їсть пахучий мед з дуплянок,
Їсть і рибу із ставків,
Бо досяг ведмідь чинів...

Хоч ти й заздрісна у мене,
Все ж приходь, жона, до мене.

* * *

Та спокійно спить вовчиця
На перині у світлиці,
Сниться кендюх їй, балик
І старий роздертий бик,

І гусята, і телята,
І півники, й поросята,

І запасець свіжини —
У вовків і вовчі сни.

От прокинулась вовчиця,
Треба чимсь би поживиться,
Хоч би щось прийшло зі снів,
Хоч би півник залетів.

Та порожньо так в оселі,
Що хоч пір'я їж з постелі,
Бо який закон вовків?
Що хапнув, те все й поїв.

І тому іноді густо,
А іноді зовсім пусто,
Хоч тоді на місяць вий,
Тільки з того толк який?

Враз почувся стогін зверху.
Певне, це баран безверхий
Доживає вік на пні.
З чого б це почать мені?

В барана смачна печінка,
Варта шани й селезінка,
А найкраще — це шашлик,
Вовк її до нього звик.

Тільки де дістать вугілля,
Браги й пива на похмілля,
Щоб дурманився дурман?
Бо у неї муж гурман!

І, радіючи, вовчиця
Закружляла по світлиці,
У люстерко блим і зир,
Та й з нори шугнула в двір.

І відразу остовпіла.
Світку любий, світку милий,

В неї згинув чоловік —
Ліг, як м'ясо на шашлик.

Ось тобі і сподіванки
На шашлик, й на забаганки,
І на різний там дурман —
Умирає вовк від ран.

— Чоловіче мій, дружино,
Та невже мене покинеш?

— Не покину,—

схлипнув вовк.

— Хто ж тебе отак притовк?

— Притовкли, дружино люба.
Пес Рябко й баран Рахуба.
Барана до тебе ніс,
А Рябко вчепився в ніс.

Здивувалася Вовчиця,
Рудоброва молодиця:
— Світ такого не видав,
Щоб вовка баран здолав.

— Та він був із псом на пару.
Але їм ще буде кара.
Ти щось, жінко, їсти дай,—
Так охляв, що не питай.

— Чоловіче мій, дружино,
Нема в хаті ні шерстини.
До ведмедя я мотнусь —
Чимсь у нього розживусь.

Вовка всього покривило:
— Не ходи ти до бурмила,
Нам з тобою не з ноги
Знов залазити в борги.

М'яко вміє він послати,
Гарно буде частувати,

А вже потім за процент
Пограбує нас ущент.

— Ти безклепкий, чоловіче,
Ти добра собі не зичиш.
От повір мені — не здря
Я мотнусь до владаря,

Ще з високого порога
Упаду ведмедю в ноги,
Далі річ піде така:
Як позбавитись Рябка.

Це сказала — і в світлицю:
Треба ж взутись в ногавиці,
Шубку кинуть на плече,
Хоч надворі і пече.

Десь з годину господиня
Ворушила все у скрині,
І зітхнула: муж нероб
Не старавсь на гардероб.

Далі мордочку умила,
Два рум'янці начепила,
Вії, брови підвела
Й до ведмедя помела.

От уже і хату видно,
Де ведмідь живе самотно.
Ще з вікна владар лісів
Гостю бажану уздрів.

— Бач, як чеше позичати
Щось на з'їжу чи на шати.
Видко, добре вже пече,—
Сам собі ведмідь рече.

— Що ж, приходь, зустріну гоже,
Почастую всім, чим зможу,
А процент злуплю такий,
Що кум-вовк продасть і кий.

Та й метнувся в закапелки
По ножі і по виделки,
Далі витягнув м'яся
І налив у жбан пивця.

Як ввійшла вовчиця в хату,
Стала плакати й ридати.
Владареві на поділ
Сльози й туш течуть навпіл.

— Хто тебе зобидив, любко?
Я із ним розправлюсь хутко,
Ворог твій — це ворог мій,—
І ведмідь вовчиці з вій

Витирати став вологу.
— Так хто ворог наш, небого?
От сідай за стіл мерщій —
Говори, та їж, та пий.

Я ж зготую зараз каву. —
І привітницю лукаву
Як одну з найкращих дам
Він веде до столу сам.

Сам присунув їй м'ясив
Сам налив їй кварту пива,
Сам приніс із льоху сік
І свіжісінький щільник.

Вмів ведмідь із себе вдати
Не когось, а демократа.
Та щоночі, скільки сил,
Грабував бурмило бджіл.

Хоч ведмідь ніби запросто
Пригощає милу гостю,
А у книжечці своїй
Пише він рахунок їй

Біля м'яса, біля сала.
Все вовчиця розказала,

Як брехала на Рябка,
Не жаліла язика.

На брехню своєї гості
Проревів ведмідь у злості:
— Я Рябкові й барану
Оголошую війну!

* * *

Обтрусило небо зорі
Й народило день прозорий,
Річка гупнула веслом,
Встало сонце за селом.

Встала й лялечка Марина —
Чорні брівки, очі сині —
Гарно вмиласть, одяглась,
За ворота подалась.

— Ти куди зібралась, дочко?
Вийшла мама із садочка.
— Я до сонця хочу йти.
— То ще трішки підрости,

Бо до сонця йти далеко,
От ходімо до лелеки —
Бачиш, він стоїть з дітьми,
Підійдем до нього й ми.

Він давно вже обіцяє,
Що нам братика придбає.
А родині лісника
Конче треба хлопчика.

Та й пішли матуся й доня
До лелеки в оболоню —
Хай він гарного синка
Дасть родині лісника.

Саме в цю спокійну пору
Обережно до обори
Підійшов із лісу лис,
Він в зубах бумагу ніс.

Не якусь — на п'ять печаток,
Бо в ведмедя був порядок:
Як серйозне щось почать,
У папір тисни печать.

От так диво, що у звіра
У зубах не м'ясо й пір'я,
Це ж з яких, подумать, пір
Споживає лис папір?

Притулившись до обори,
Лис вклонився всім у дворі,
Далі витяг з рота лист
І розкрив свій вчений хист.

— Всім джентльменам
і всім ледям
З канцелярії ведмедя
Я приніс універсал.
Справедливий гнів і шал

Вкарбував тут наш правитель,
Благодійник і навчитель.
Він Рябкові й барану
Оголошує війну!

Завтра вранці о четвертій
Хтось зустрінесться зі смертю,
Як указ і лист велить,
Проти вас стоїть ведмідь,

Вовк окривджений, побитий,
І кабан, і лис Микита —
Це мене давно так звать.
Прощавайте, час у путь.

О, забув сказати ще слово:
Бій призначено в діброві,
Де колише дуб віки,
Де в дзвіночки
б'ють струмки.

Тяжко буде біля дуба
І Рябкові, і Рахубі.
Чи у вас знайдеться рать? —
Умирать, так всім вмирать.

Знає хитрий лис Микита,
Як дрібноту укусити.
Хто ж прийде на бій із них?
Вже нема таких дурних.

Він на півня глянув ласо,
«Качур — теж солодке м'ясо».
І зітхнув підступний лис,
Та й з бумагою у ліс.

У оборі стало тихо:
Кожен чув — надходить лихо.
Що ж робити? І яка
Буде тактика Рябка?

Чи тримати оборону?
Чи ударить всім загоном?
Як ударить, як почать,
Щоб злякаться ведмежу рать?

Зажурився наш Рахуба —
Продірявлять завтра шубу.
Жаль себе і жаль малят,
Бач, який вовцюга кат.

Та що буде, те і буде —
До останку битись буду.
Як вже гинуть, то в бою.
Вовка ж рогом підкую.

З півнем Мурчик сів і плаче,
А його втішає качур:
— Як гуде, гримить гроза,
То поганий друг сльоза.

Хоч в нас сили і маленькі,
Всі у бій підем раненько,
Нападем на розбишак.
Так-так-так! Так-так-так!

Хто за це, а хто супроти?
— Я за це! — ожив наш котик.
Півень гребенем тріпнув:
— Я без вас ніде не був.

Відлягло Рябку від серця,
Не злякались друзі герцю.
Думай, мисли день і ніч,
Як важку зустріти січ.

Саме в цю нележку пору
Нагодивсь лісник із бору,
А за ним ішов слідом
Красень лось.
Він з лісником

Вже давно приятелює,
Навіть інколи ночує
Біля стогу чи стіжка
На подвір'ї лісника.

Ось тоді на вищий рівень
Забиравсь поважно півень —
Звірю він сідав на риг
І пишавсь, як тільки міг,

Ще й прибріхував: «Ми з лосем
Біля зрубу трави косим,
Вже сінця згребли стіжок —
Лось від мене ні на крок...»

Як пройшов лісник подвір'я,
То побачив — птицю й звіра
Облягла тяжка печаль.
Хто ж лихий заніс нам жаль?

Чи не вдерся хтось із лісу?
Бо Полісся — це Полісся.
І вже руки лісника
Гладять нашого Рябка.

— Ти чогось сумуєш, друже.
Чи втомивсь, чи занедужав?
Чи прочумався Хапець
І удерся до овець?

Розказав усе толково
Наш невтомник лісникові
Й зажурився собі ураз:
— Невелика сила в нас.

Посміхнувсь лісник добряче:
— Все це так. Чому ж, одначе,
Славних друзів ти забув?
Я про них слівця не чув.

От чого ніхто і досі
Не побіг із вас до лося?
І до кізочок, до зайців,
До синичок, до щиглів?

Кажуть: силу ломить сила,
То ж берись мерщій за діло.
Воювать, так воювать —
Дружно бити вовчу рать!..

Ранній ранок, тіні сірі,
Скоро, скоро вже чотири.
Войовнича в лісі рать
Жде наказу воювать.

Всі зібрались біля дуба,
Всі паюють вже Рахубу,
Бо в жилавого Рябка
Якість м'яса не така.

— Шерсть в Рахуби дуже гарна,
Не змісіть її намарно,—
Попередив всіх кабан,—
З шерсті я зроблю жупан,

Ще й свині я помаленьку
Витчу кофту і сукенку.
Наведе свиня ажур
І полізе до баюр.

— Шерсть згодилась би й лисиці!
— Не лисиці, а вовчиці! —
Так гарикнув люто вовк,
Що відразу лис замовк.

Лиш ведмідь годинник слуха —
Приладнав його до вуха:
Як ударить перший дзвін,
То останнім стане він

Для Рябка і для Рахуби.
От і дзвін ударив любо,
Та здригнувся ведмідь чогось.
В лісі трапилося щось!

Тупіт, гук, лементування,
Спів страшний, страшне гарчання.
Лось поблизу вже кричить:
— Де ведмідь! А де ведмідь?

Хтось злетів над деревами:
— Він під нами! Він під нами! —
Кулемет озвався:
— Так-так! Так-так!
Бийте, бийте розбишак!

— Хай ведмідь іде на м'ясо!
— З кабана ж будуть ковбаси!
— Так-так-так! Так-так-так! —
З переляку вовк заклика.

— Військо йде на нас велике —
Скільки зброї, скільки крику!
Не витримує земля.—
Та й гайнув з лісів в поля.

А ведмідь махнув на дуба.
З переляку нову шубу
На гілляках розідрав,
Ще й годинник з вуха впав.

Хто ж йому оплатить втрати?
Нащо біг він воювати?..
Це б провчить вовчицю слід,
Бо зведуть жінки ведмежий рід.

Де ж подітись кабанові?
Є торішній лист в діброві.
От забравсь кабан у лист,—
Тільки з листу видно хвіст,—

І тремтить, щоб на ковбаси
Не пішли його запаси.
В нього ж сала пудів з п'ять —
Нащо дурню воювать?!

А хитрючий лис Микита
Так й не знає, що робити,
То заліз у бурелом,
Вкривши голову хвостом.

Лису теж тепер не з медом.
Нащо він зв'язавсь з ведмедем?..
Щоб не стратити свій вік,
Перейти б на другий бік?!

А на галяву до дуба
Вже ідуть Рябко, Рахуба,

Мурчик, півень, качур теж.
— За ведмедем, півню, стеж!

— Та шукайте курохвата,
Що націливсь на ягнята,
Щоб костями ворог ліг,
Я вгачу у нього ріг!

У цей час комар носатий,
Що уміє тільки ссати,
Кабана шпигнув у хвіст,
Ворухнувся хвіст і лист.

Зміркував наш кіт, що в листі
Сірі миші завелися,
Та й схопив у зуби хвіст,
А кабан у крик, у виск,

Бо здалося бідоласі,
Що піде він на ковбаси.
Та й гайнув кабан у ліс,
Осипає з сала лист.

З переляку Мурчик любий
Опинивсь за мить на дубі.
Як злякається ведмідь,—
По гілляках вниз летить

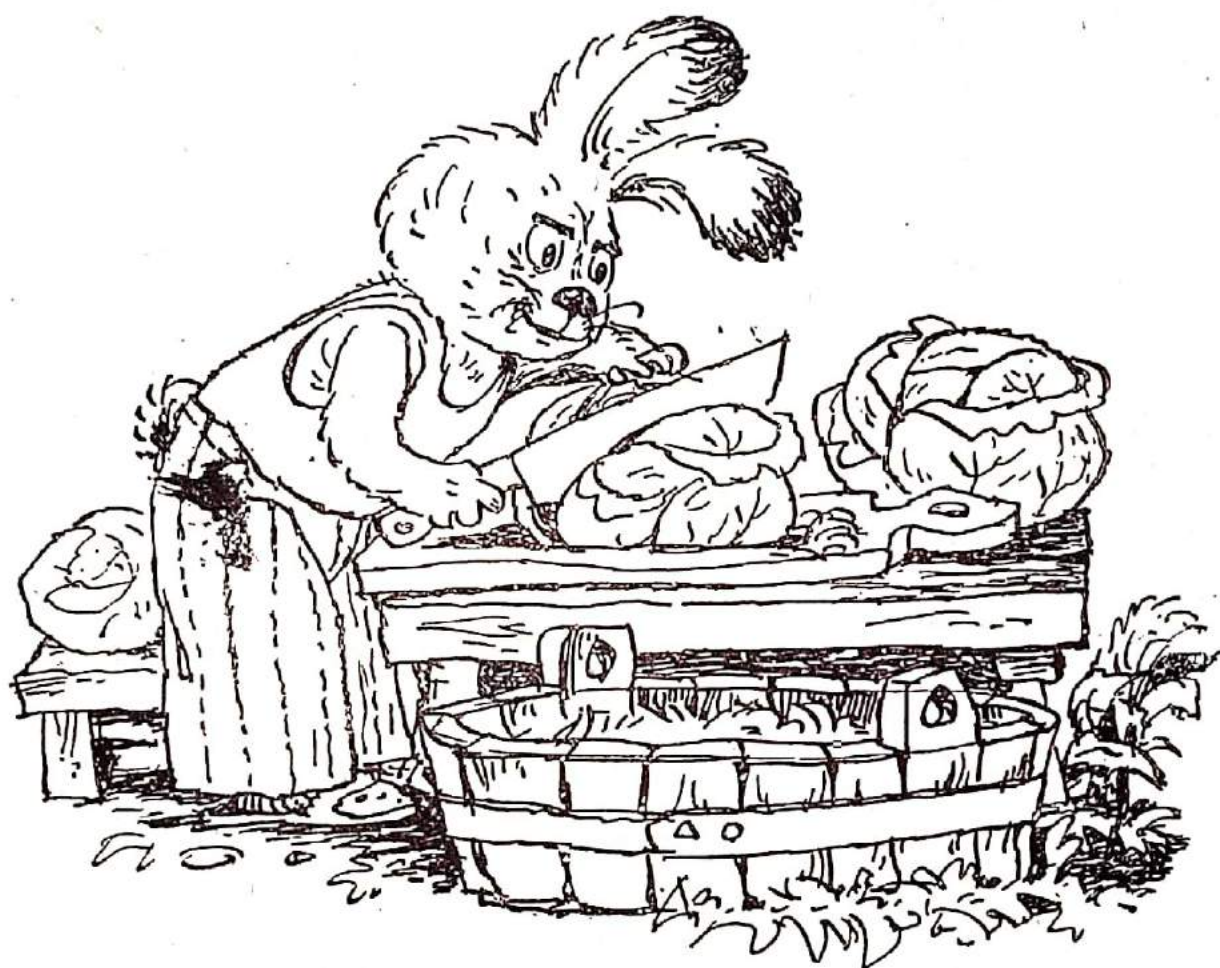
Та на лиса обірвавсь.
Лис подумав, що впіймався,
Завищав, що він — не він,
Що прийшов він на поклін

В славний табір перемоги.
Так ведмідь його за ногу —
Й за собою поволік:
— Вкорочу тобі я вік...

А друзяки наші щирі
Посміялися у міру
Та й гарненько, любо, миром
Подались до лісника...
От історія яка!

НЕПОСЛУШКО ДОВГІ ВУШКА І ДЗВІНОК

(За народними мотивами)

Зажурилася зайчиха :
Що за напасть, що за лихо
Забрело до неї в дім —
От ніяк не всидить в нім

Її любий Непослушко,
Що найкращі має вушка,
Це не вушка, а човни —
Втіха батькові й мені.

Так чогось ці милі вушка
Не тримаються подушки :

Ще усі в оселі сплять,
А вони вже норовлять

Утекти кудись із дому,
А куди? Про це нікому
Не розказує дитя.
Ох, важке з дітьми життя!

Чи ж йому нема капусти?
Чи у мами борщ не тлустий?
А чи морква не така?
Чи немає буряка?

Все ж даєш йому — й останнє,
Не жалієш харчування,
Та й нема такого дня,
Щоб не дбали про вбрання.

В черги ходиш, щоб дитині
Були модні переміни:
І «платформи», й кожушок —
Все для них — своїх діток.

«Ми ж хіба колись це мали?» —
Непослушку скаже з жалем.
А дитя наморщить ніс
Та й чкурне собі у ліс.

Вже й страхали Непослушка:
— Ми тобі накрутим вушка! —
Так тоді він заволав,
Що ніхто не має прав

З вух робити варениці,
Та й скоріше із світлиці
В кухню вибіг, — і у двір,
А із двору скоком в бір.

Батько тільки засміявся:
— Вже синок до прав добрався,

Як такий в дитини хист,
З неї виб'ється юрист.

А тим часом Непослушко,
Нагостривши ноги й вушка,
Біг на луки навпростець,
Де чабан пасе овець.

Він пасе і на сопілці
Грає вівцям щось про вівці,
Ті ж в музиці — ні на гріш,
Їм наїстися б скоріш

Та добратися до броду,
Де вивчає бусол воду.
Вівці бусла наженуть —
І хмарки з водою п'ють.

Враз чабан всміхнувся у вуса,
Бо знайомий шерех вчувся.
Що за гість прибув з лісів
На сопілчин згук і спів?

— Це, напевне, Непослушко,
Що придбав метрові вушка? —
Зайчик слухає, мовчить,
Тільки вухом лопотить.

Як не дивно чоловіку,
А вухань любив музику.
Це ж, бувало, цілий день
Мовчки слухає пісень.

А іноді гарно, з толком
Затанцює вальс чи польку
Й засумує неборак,
Бо ж його батьки ніяк

Не хочять музики мати.
Був би тільки харч у хаті,

Та вдяганки, та взуття,
Що ще треба від життя?

Нащо зайцю піаніно?
Щоб намучилась дитина?
От бери капусту жуй —
Вуха гамами не псуй.

Головніш за різні гами
Вдовольнитись пирогами,
В зайця істина проста:
Все іде від живота!

А наш зайчик за музики
Переплив би море й ріки,
Він музику чув і в сні,
Й з чабаном був цілі дні.

І не раз журились уволю —
Чи ж йому всміхнеться доля?
Принесла б у добрий час
Піаніно, альт чи бас!

То було б в лісах музики,
Мали б лиха черевики —
Дісталось б закаблам,
Закаблам і передам!

Від такої думки заєць
Скоком-боком йде у танець —
Як справжнісінький мастак,
Тне він чардаш і гопак.

Здивувались навіть вівці:
— Ох і скоки! А колінця!
Тільки наш баран отак
Зміг би вшкварити гопак!

— Ме-ме-ме, — баран промекав, —
Непослушку ще далеко

До моїх стрибків. Ме-ме,
Та колись щось перейме.

Погодились зразу вівці,
Нахилились до травиці,
Бо незгода з бараном
Не кінчається добром.

Непослушко посміхнувся,
З чабаном презирнувся.
Що ж казати? Слабина
Може бути й в барана.

* * *

Непослушко гостям радий:
В їхню хату на нараду
Рано-вранці, ще до дня,
Стала сходитись рідня —

Вся вродлива, а не проста —
Косоока, куцохвоста,
І так славно три губи
Посміхаються тобі.

В батька-матері сестриці
Дуже гарні молодиці,
З чоловіком кожна йде,
І воркує, і гуде.

А брати усі усаті,
Всі сміливі та завзяті,
Їх обходить навіть лис —
Ось до чого дожились!

Як рідня усілась густо,
То взяв слово про капусту
Самий старший батьків брат —
По капусті кандидат!

— Гей, зайці, капусти сила
В цьому році уродила,
Тож тепер наш дружний гурт
Має думати про бурт.

Як сховаєм качанисту,
То буде що взимку їсти;
Не сховаєм, так біда
Підкрадеться в холода.

Всі вухаті одностайно
Погодилися негайно,
Як їм радив кандидат,
Разом взятись за кагат.

Кандидат був радий цьому
І, збираючись додому,
Непослушкові сказав:
— Щось ти, любий, ловиш гав!

Ти тікаєш часто з дому.
А який резон у цьому?
На яку ступаєш путь
І що хочеш роздобуть?

І розкрилася дитина:
— Хтів би мати піаніно,
Я на ньому цілі дні
Грав би родичам пісні.

— Що, що, що?! —
І заєць вчений,
Мов капуста, став зелений,—
Це щоб заєць... піаніст?..
Та який у цьому зміст?!

— Піаніста в нашім колі
Не було, маля, ніколи —
Маєм тут ми недорід,—
Засміявсь вухатий рід.

— Як ти моркву хочеш мати,
Вибивайсь у кандидати,
А музика — то пусте —
З неї й брюква не зросте.

Присоромлена дитина
Мовчки витерла сльозину
Та й гайнула в ліс бігцем,
Наче хто гонив дубцем.

От біжить, біжить маленька.
Тільки щось у лісі тенька.
Чий це срібний голосок?
Так бринить лишень дзвінок.

Кинув зайчик вірним оком,
Та й до грушки скоком,
скоком —
Тут із гілки дзвоник звис,
Звеселяє сріблом ліс.

Хто ж лишив це диво в гаї,
Що із вітром розмовляє?
Як дістать його мені?
Як знайти в дзвінку пісні?

В хвилюванні Непослушко
Закружляв навколо грушки,
Ліз на стовбур, повз, стрибав,
Та дзвіночка не дістав.

Зажурилася дитина —
Настрибався за півднини,
А який із цього толк?
Тільки сам себе потовк.

Відпочивши, Непослушко
Став прохати дику грушку:
— Ти свій стан гнучкий нагни,
Щоб дістать дзвінок мені.

Каже грушка :
— Свого стану
Нагинати я не стану,
Його вітер нагинав,
Мою вроду руйнував.

Все тоді в мені боліло,
Світ мені ставав немилий,
Як ламалося гілля...
Йди, малятко, звідсіля!

Що ж робить тобі, маленький?
А дзвіночок тихо тенькнув :
— Ти мене не покидай,
Грушку ж трохи настрахай.

Довелось малому звіру
Бігти в гості до сокири,
Що жила у курені,
Заховавши щоки в пні.

— Добрий день тобі, сокиро!
Я прийшов до тебе з миром —
Ти нікого не рубай,
Тільки грушу настрахай.

В пні щось тихо заскрипіло :
— Я стара, тупа, безсила,
Вже на пенсію пішла —
От які мої діла.

Це аби мені точило
Трохи щоки підгостило,
Плями вивело рябі,—
Пособила б я тобі.

Зажурився зайчик милий :
— Де ж мені шукать точило?
Чи знайду до нього слід?
І яке воно на вид?

Захихикала сокира :
— Нема клепки в тебе, звіре.—
В зайця вирвався докір :
— Та який із мене звір?

Ви у пеня сховались, тітко,
А із пня не дуже видко.
Не кладіть на зайця гнів —
Звір — це той, що їсть зайців.

Насурмонилась сокира :
— Молодий ти ще не в міру,
Прийде час,— і сам до пня
Добредеш якогось дня.

А тепер розвішуй вуха
Й про точило пильно слухай :
Це ж колись — давно-давно
В річку гультнуло воно.

Люди ж річці шлях змінили,
І на березі точило
Опинилося собі —
Там, де бусол на вербі.

До верби ж старий Величко
В'яже човен невеличкий,
Й на точилі мудрий дід
Чистить рибу на обід.

Вже точило з головою
Вкрилось мулом і лускою —
Лежебоком хто лежить,
Мусить напасті зносить.

Тож збуди його, вухатий,
Бо і камню досить спати —
Хай і в нім жива іскра
Стрепенеться для добра.

А побачиш риболсва,
Побажай йому здоров'я.
Він не просто ветеран,
А колишній партизан.

Серцем в дні суворі, грізні
Він одстоював Вітчизну,
І за ці вогненні дні
Має рани й ордени.

Уклонившись сокирі,
Зайчик вибіг на подвір'я,
Де гойдалися дубки,—
І щодуху до ріки.

Ось і річка.

Синім цвітом
Її вбрало щедре літо,
Ще й хмарки зняло з небес —
Хай погойдує їх плес.

Біля плеса під вербою
Човен спить у супокої,
Біля човна сивий дід
Варить юшку на обід.

Ось труснув дід кропу трошки,
Опустив у юшку ложку,
Ложка стала сторчома,
Бо чого лишень нема

У тій страві риболова :
Сало, перець, лист лавровий,
І петрушка, й кардамон,
І цибуля, і лимон.

Вже місцевих два поети
Присвятили їй сонети.
З цих творінь сміявся дід :
— Не усе, що йде в живіт,

Має право на сонети,—
Так образились поети
І в мовчанні з казана
Юшку виїли до дна.

Дід побачив Непослушка:
— От і гість прибіг на юшку,
Тож сідай, хвостом крути,
Їж, розказуй, звідки ти.

— Я прибіг, дідусю, з гаю,
І здоров'я вам бажаю,
А до юшки — ані-ні,
Бо варилась на вогні.

— Зайцю юшка не вгодила,—
Усміхнувсь рибалка мило,—
То біжи на огород —
Буряком наб'єш там рот.

— Буряки — то, звісно, діло,
Але де лежить точило?
Може, часом у село
До колгоспу забрело?

Озирнувсь вухань довкола
І уздрів камінне коло —
Тут пісок, луска і плав —
Довго, видно, камінь спав.

Зайчик скочив до точила:
— Наберися, камню, сили,
Нечисть скинь, піди в бори —
Там сокиру нагостри.

Важко хекнуло точило:
— Так мене вже замулило,
Що само не встану я,
От аби моя рідня —

Річка гарненько промила,
Від піску звільнила тіло,
Я б із радістю, повір,
Покотилося у бір.

Там би зразу я сокирі
Гарно щоки підгостило.
Шпар, маленький, до ріки,
Бо з'їдять мене піски.

Уклонивсь вухатий діду,
Що старавсь біля обіду,
Побажав щасливих літ
Та й простиг від зайця слід.

Біля річки, біля гатки
Зупинилося зайчатко,
Трохи вгрузло у піски
І звернулось до ріки :

— Сині хвилі, чисті води,
Хто не хвалить вашу вроду?
Завжди вас із віку в вік
Славив друг наш — чоловік.

І тепер вас прошу, хвилі,
Пособіть звільнить точило
Від намулу і пісків —
Вийдіть трохи з берегів,

Розгуляйтеся проворно,
І тоді камінне жорно
Оживе у добрий час,
Це порадує і вас.

Помовчала трохи річка,
Потім каже :

— Що за звичка
Клопотатись хтозна-чим —
Навіть каменем старим,

Це такий сонливий лежень,
Що і вік в піску пролежить.
Хоч йому я і кума,
Та на сонь часу нема...

Що ж тепер у білім світі
Непослушкові робити?
На край світу б десь побіг,
Щоб йому хто допоміг.

Він помчав би до родини —
Та ж візьме його на кпини:
— Бач, фантазія яка —
Піаніно дай, дзвінка,

Ще, дивись, дитя кохане
Забажає і органа.
З поколіннячком таким
Дуже весело старим!

Зажурився зайчик сірий,
Бо вже скралася зневіра.
Враз сяйнула мисль одна —
Побіжу до чабана.

За баштаном, за житами,
За співучими гречками,
За пальметовим садком,
Де струмок цвіте сріблом,

Тут сьогодні біля яру
Випасав чабан отару,
І сопілки щирий спів
Його в молодість завів,—

Це як степом таращанці
В битву мчались на тачанці
Та на конях вороних...
Не забудеш днів таких.

Скільки віку, скільки світу,
Не забудеш того жита
І печальних сивих трав,
На яких твій день конав...

Вже старого — і немало —
У картини уміщали,
Та знайшлись і «копачі» :
— Час вам грітись на печі.

— А хіба ви степ широкий,
І отару,

                    й день глибокий
Теж вкладете на печі? —
Засміялись «копачі»

І дали старому спокій...
День мій сивий, доброокий
В надвечір'я вже забрів,
Та бринить, гучить
                                    сопілки спів...

А тим часом Непослушко
Притуливсь до діда вuşком,
Біля ніг собі застиг,
Бо таки чимало біг.

— Ти чого сумний, вуханю?
Може, щось важке плуганив?
Чи від вовка ноги ніс?
Чи зустрівся в лісі лис?

Зайчик про свої незгоди,
Недогоди і пригоди
Чабанові, як умів,
Все до нитки розповів.

От чабан чоло нахмарив
І подався до отари,

З яру він нагнав овець —
Та й до річки навпростець.

— Коло млина, коло броду
Каламутьте, вівці, воду.
Каламутьте, щоб вона
Підняла чорнило з дна.

Здивувались з цього вівці,
Але дружно всі копитця
Почали місити дно —
Аж пищить, сичить воно.

Коло млина, коло броду
Чорний мул уївсь у воду.
Тут ріка підняла крик :
— Бач, як може чоловік

На багно змісити вроду.
Прожени овець із броду.
— Річко, все зроблю тобі,
Але й ти нам пособи.

— Що ж потрібно чабанові?
Хочеш, дам тобі підкову,
Не просту, а золоту.
У війну — не цю, а ту —
Утікав якийсь княженко
Від якогось чабаненка...
— Він від мене утікав
Та й з конем у хвилю впав.

Від князівства і від князя,
Що знайшов кінець у грязі,
Лиш підкова зосталась...
От що робить річка, час.

Не даруй мені підкову,
Тільки хвилю синьоброву

До точила нажени,
Бо з'їдять пісок та сні

Оту силу, що уміла
Справно взятися за діло.
— Що ж, врятуємо сонька,—
Погодилася ріка,

І враз хвилі покотила
До точила, на точило,
Підточила мул, пісок:
— Підіймайся, лежебок!

І піднялося точило,
Гарно лисину умило,
Засміялось — і кіть-кіть:
— Тепер, хвилі, доженіть!

Та не хвилі, а вухатий
Кинувсь камінь доганяти,
Заєць заздрить сам собі,—
І сміються три губи.

А точило знає діло —
До сокири підкотило:
— Дорога моя рідня,
Вилізай скоріше з пня!

Як бажаю, як умію,
Наведу красу кумі я,
Тільки хай твій гарний писк
Не здіймає в хаті виск.

Камінь взявсь за звичне діло,
А кума все молоділа —
Може, з два десятки літ
З головою бух у брід.

Десь поділись зморшки, плями,
І кума, як справжня дама,

Залишалась під кінець —
Зараз можна й під вінець.

З радощів отих сокира
Для точила й зайця-звіра
Спромоглася на бенкет —
Десь узявся вінегрет,
І тушкована свинина,
І картопля, і лнина,
І пахучі пампушки,
І, звичайно, галушки.

Як наїлося точило,
То відразу захропіло,
А сокира зайцю морг —
Вранці ми підем на торг —

Це кажу я про розмову:
Що нам скаже у діброві
Дика грушка — стан стрункий.
Відпочинь, вуханю мій...

Як світанкова зірниця
Розбудила ранню птицю,
Зайчик скочив із сінця,
А сокира із стільця.

Лиш хропіло ще точило
І спросоння бурмотіло
Про лнину, галушки
І пахучі пампушки.

— Ну й кума — живіт, як міра, —
Посміхнулася сокира. —
Ми ж ходім собі в ліси
До ранкової краси.

Не багато і не мало
Вдвох лісами мандрували,
Прислухалися до птиць,
Нахилялись до суниць.

От дійшли вони до груші.
Сонце їй росицю сушить
Й прошиває туманець,
А в дзвінку бринить вітрець.

Як сокиру груша вздріла —
Листом, станом затремтіла,
Сльози капнули із вії —
Вже кінець надходить мій!

Та негадано сокира
Сумно стала біля звіра
І сказала груші так:
— Геть жени свій переляк.

Не зітну твого й листочка,
Не торкнуся й до сорочки,
Ти високо виростай,
Весели людей і гай.

Хай цвіте твоя урода,
Хай гілля важніє плодом,
Хай живе твій добрий сік
Не роки, а з віку в вік.

Грушка в подиві не знає,
Що і думать, та й питає:
— Може, вам струсить грушок?
— Краще ти струси дзвінок.

І гойднувся стан високий
На всі боки, на всі боки,
Навіть сонце у гілках
Загойдалось, наче птах.

Загойдавсь і дзвоник в вітті,
Й диво дивне стало в світі —
Це ж срібло хтось трусить в ліс,
Це хтось казку нам приніс,

Це день хмари розганяє,
Промінь душу омиває.
Зайчик вмер, завмер на пні,
Хоч би крапелька мені
Впала з дерева мелодій!
Чи про це і думать годі?
І враз чує:

— Не журись,
Цим і я вбивав колись.—

Так це ж дзвоник Непослушку
Зашептав таке на вушко.—
Не лови, вуханю, гав,—
Й прямо в лапки зайцю впав.

З тої радості вухатий
Став стрибати, танцювати,
І вже так утнути зміг —
Іскри вибились з-під ніг!

Потім, дзвонячи щосили,
Прилетів у хату милу,
Тут три дні він калатав —
Батька-матір в ліжку вклав.

Далі з дзвоником щоднини
Став вчащати до родини,
Й надокучив так усім,
Що його віддали в дім,

Де вчать грати, танцювати.
Дуже радо і завзято
Взявсь вухань до гам,
до книг.

А як рік в труді пробіг,

То за успіхи у школі,
Він поїхав на гастролі,
Колосальний успіх мав,
Як в балеті виступав.

Навіть хтось став приміряться,
Чи не можна виступ зайця
Для ефектності подать
Разом з танцем лебедят.

Ну й сміявся з цього заєць,
Аж погриз великий палець,
Далі вухом рот накрив,
Бо на сміх скрадеться гнів...

На канікули зайчатко
Забирають мама й татко,
І тоді дзвінком своїм
Веселить він ліс і дім...

Як дзвінок у лісі, діти,
Стане срібно вам дзвеніти,
Так і знайте — зайченя
Славить вроду сонця й дня!..

З М І С Т

<i>Всеволод Нестайко.</i>	
Казки Стельмаха	5
Бурячок і Їжачок	11
В їжаковім вітряку	
(За народними мотивами)	14
Заячий секрет	
(Казка-жарт)	17
Чому кріт не з'являється на світ	21
Що посієш, те й пожнеш	
(За мотивами болгарської народної казки)	25
Чому в зайця не болять зуби	33
Як ремез розбивав кригу	39
Невмій і Урожай	45
Два діди і виноград	57
Маленька Оленка	73
Лісова казка	
(За народними мотивами)	81
Непослушко Довгі Вушка і Дзвінок	
(За народними мотивами)	103

Михаил Афанасьевич Стельмах С К А З К И

Стихотворные сказки

(На украинском языке)

Для младшего школьного возраста

Рисунки

Владислава Григорьевича Ширева

Предисловие

Всеволода Зиновьевича Нестайко

Рецензент

Наталья Львовна Забила

Издательство «Веселка», Киев-4, Бассейная, 1/2

Редактор *Т. Г. Качалова*

Художній редактор *І. І. Литвин*

Технічний редактор *К. П. Дворська*

Коректори *З. В. Леценко, В. М. Шешеня*

Информ. бланк № 2320

Здано на виробництво 28. 09. 81. Підписано до друку 17. 02. 82. Формат 70×100¹/₁₆. Папір офсетний № 1. Гарнітура шкільна. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 10,08+6 вкл. (1,05)=11,13. Умовн. фарб.-відб. 14,39. Обл.-вид. арк. 6,92+6 вкл. (1,00)=7,92. Тираж 50 000. Зам. 1319-1. Ціна 85 к.

Видавництво «Веселка», Київ-4, Васейна, 1/2

Львівська книжкова фабрика «Атлас».

290005, Львів-5, Зелена, 20.

